

ŞAKKI SADR HADİSESİNE DAİR RİVAYETLERİN KRİTİĞİ

Prof. Dr. İsrail BALCI

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ÖZET

Hız. Peygamber'in göğsünün yarılıp kalbinin çıkarılarak temizlendiği anlamında kullanılan şakkı sadr hadisesi, onun peygamberlik öncesi hayatına dair anlatılan en önemli olaylar arasında gösterilir. Kimi yorumlarda bu olay onun ileride peygamber olacağına delili olarak sunulur ve bu anlamda mucizelerinden birisi olarak nitelenir. Kaynaklarda bu hadisenin dört ayrı zamanda meydana geldiğine ilişkin rivayetler bulunmaktadır. Ancak klasik âlimlerin çoğu bu olayın iki kez yaşandığını ve maddi olarak gerçekleştiğini kabul ederler. Bazı yorumlarda ise bu hadisenin ruhani olarak yaşandığından söz edilmiş ve rivayetlerdeki kimi çelişkilere yer verilmiştir. Her ne kadar farklı görüşler dile getirilip kimi haklı eleştiriler yapılmışsa da, rivayetlerin tamamı dikkate alınmadığı için yapılan yorumlar eksik kalmıştır. Bu makale şakkı sadr hadisesiyle ilgili en erken döneme ait rivayetleri ve bu rivayetlerin muhtevalarını ele alarak böyle bir olayın gerçekleşip-gerçekleşmediğini, bu hadisenin risaletin bir parçası olup olmayacağını ve Kur'ân'a göre konumunu irdeleyip bu hususları aydınlatmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Hız. Muhammed, göğüs yarılması, şakkı sadr, şerhi sadr, peygamberlik öncesi

ABSTRACT

The Critiques of Narrations Concerning the Event of Şakkı Sadr

The event of şakkı sadr which means that the Prophet Muhammad's chest was cut and his heart was taken from it and then was cleaned shown as the most important events about his prior to life of prophethood. In some interpretations, this event was accepted as a proof that he would be a prophet in the future and in this respect it was described as one of the miracles. There are some narrations in the classical Islamic sources that this event occurred in four different times. However, while most of the classical Muslim scholars accept that this event occurred just two times and it became physically, the other narrations claim that this event happened as spiritually and there are some contradictions in those narratives. Although there are different views and there are some right critiques done about this matter, since all of the narrations are not taken into consideration, the interpretations are still lack. This article examines whether this event happened or not, whether it is a part of prophethood or not by examining the earliest sources and their contents in relation to the event of şakkı sadr. In addition, it aims at clarifying this event in the light of the Quranic verses.

Key Words: The Prophet Mohammad, split of chest, şakkı sadr, şerhi sadr, prior to prophet hood

GİRİŞ

Hız. Peygamber'in risalet hayatının en önemli olayları arasında zikredilen

şakkı sadr (göğüs yarılması) hadisesi, aynı zamanda onun mucizelerinden birisi olarak sunulur. İddiaya göre Hz. Peygamber'in göğsü melek Cebrail tarafından yarılarak kalbi çıkarılmış ve ardından kalbi de yarılıp içindeki şeytani vesvese ve kirlerden temizlenip içi hikmet ve üstün niteliklerle doldurulduktan sonra tekrar yerine yerleştirilmiştir. Rivayetlerin ekseriyetinde bu hadise Hz. Peygamber sü-tannesini Halime'nin yanında bulunduğu sırada yaklaşık olarak üç veya dört yaş-larındayken vuku bulmuş bir olay olarak anlatılır. Bunun yanı sıra Resulü Allah henüz on yaşlarında, keza kırk yaşlarında vahiyle tanışmasının hemen ön-cesinde ve risaletten yaklaşık on yıl sonra vuku bulduğuna inanılan mi'râc ha-disesi öncesinde olmak üzere dört farklı zaman diliminde aynı hadisenin ya-şandığına dair rivayetler bulunmaktadır.

Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatına dair haberlerin en önemlilerinden birisi olarak anlatılan *şakkı sadr* hadisesi, aynı zamanda onun ileride peygam-ber olacağına delili olarak da sunulmuştur. Hatta bu bağlamda önemli mucize-leri arasında gösterilmiştir.¹ Gerek bu olayın mucize olup olmaması, gerekse böyle bir hadisenin vuku bulup-bulmaması meselesi Hz. Peygamber'in nübü-veti ve öğretisi açısından ciddi bir önem arz etmese de, kimi yorumlarda bu olaya fazlaca anlam yüklenmesi ve özellikle gizemli tasvirler içermesi yönüyle bir şekilde zihinleri meşgul etmektedir. Rivayetler bilimsel kriterlere göre ele alınıp incelenmediğinden *şakkı sadr* hadisesi hakkındaki bazı hususlar ya müphem kalmış ya da eksik yorumlarla ortada bırakılmıştır. Bu makalenin ka-leme alınmasının nedenlerinden birisi sözünü ettiğimiz eksikliklerin giderilmesi gayesidir.

Başta hadîs koleksiyonları olmak üzere siyer veya klasik İslâm tarihi kay-naklarında bu hadiseye dair çok sayıda rivayet bulunmakla birlikte, şimdiki ka-dar bu konu hakkında sadece hadîs anabilim dalında bir yüksek lisans çalış-ması yapılmıştır.² Mez-kûr çalışma konu hakkında belli ölçüde bilgi vermekle bir-likte, siyerin en önemli olayları arasında zikredilen bu hadise ülkemizdeki İslâm tarihçileri veya siyerciler tarafından müstakil olarak ele alınmamıştır. Bu itibar-la mez-kûr hadisenin ele alınmasının gerekli olduğu kanaatiyle bu çalışma ka-leme alınmıştır.

Siyer konularına ilişkin diğer çalışmalarımızda olduğu gibi, bu konuyu ince-lerken de temel kaynağımız Kur'ân-ı Kerîm olacaktır. Bunun yanı sıra erken dö-neme ait olan hadîs, siyer ve tefsir kaynakları referans alınacaktır. Ayrıca yeri geldiği zaman muahhar kaynaklara veya konuyla ilgili çağdaş araştırmalara da müracaat edilecektir. Bu bağlamda öncelikli olarak *şakkı sadr* hadisesiyle ilgili farklı dönemlere ait rivayetleri nakledeceğiz. Ardından bu rivayetlerin muhteva-larına ilişkin analizler yapacağız. Bunun yanı sıra gerekli görüldüğünde daha

¹ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İrfan Yayınları, İstanbul 1993, I, 40, 42; Kasım Şulul, *Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul 2008, 110.

² Yüksel Güzel, *Şakkı's-Sadr Rivayetinin Tahlihi* (Hz. Peygamber'in Göğsünün Yarılması), Ankara Üni-versitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara 2007.

sonraki döneme ait kaynaklardaki rivayetlere işaret edilecektir. Şunu da hatırlatalım ki, rivayetler ilgilendirdiği boyutuyla vahyin verileri çerçevesinde ele alınıp inceleneceğinden, kendimizi sadece Kur'ân âyetleriyle sınırlandırmış olduk. Meseleye bu zaviyeden bakınca yaygın kabul haline gelmiş kimi geleneksel yorumlardan farklı görüş veya değerlendirmelerle karşılaşılabilceğini şimdiden küçük bir ihtar olarak belirtmek isterim.

Şakkı Sadr Hadisesine Dair İlk Rivayetler

1. *İbn İshâk'ın rivayeti*: İddiaya göre şakkı sadr hadisesi Hz. Peygamber sûtanesi Halime'nin yanında bulunduğu sırada meydana gelmiştir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu iddia ilk kez İbn İshâk (151/768) tarafından nakledilmiştir. Daha sonradan bu konu kimi hadîs kaynaklarında veya değişik eserlerde farklı zaman, mekân ve olaylarla ilişkilendirilerek anlatılmıştır.

İbn İshâk'ın verdiği bilgilere göre Hz. Peygamber yaklaşık iki yıl Benû Sa'd yurdunda kaldıktan sonra, sûtanesi Halime onu Mekke'ye getirmiş, ancak bir müddet daha kendisinde kalmasını isteyince, öz annesi Amine onun isteğini kırmamıştır. Böylece Hz. Peygamber sûtanesi ile birlikte tekrar Benû Sa'd yurduna dönmüş ve ardından yaklaşık üç ay sonra şakkı sadr hadisesi meydana gelmiştir. Rivayete göre Hz. Peygamber sûtanesi ve kardeşiyle birlikte çobanlık yaparken, biraz uzaklaşıp kuzularla oynadığı sırada beyaz elbiseli iki adam gelip Hz. Peygamber'i sırt üstü yatırmış, göğsünü yarıp kalbini çıkarmış ve ikiye ayırdıktan sonra içini temizlemiş, ardından da tekrar eski haline getirmiştir. Bu olayı gören sûtkardeşi korkuyla annesine koşup haber vermiştir. Halime hızla Muhammed'in yanına gelip ne olduğunu sorduğu zaman olayın etkisiyle yüzü sararmış halde olan Hz. Muhammed ona şunları anlatmıştır: "Beyaz elbiseli iki adam geldi. Beni yatırdılar ve karnımı yarıdılar. Ondan bir şey çıkarıp attılar. Sonra da onu eski haline getirdiler."³

Yaşanan bu olay üzerine endişelenen sûtanesi ve babası, çocuğun başına bir kötülük gelebilir korkusuyla Hz. Peygamber'i alıp Mekke'ye götürmüşler ve annesine teslim etmişlerdir. Bir rivayete göre ise, Habeşliler Hz. Muhammed'in ileride şanlı birisi olacağını tahmin etmişler ve onu kaçıracakları tehdidinde bulunmaları üzerine Halime onları atlatarak çocuğu annesine teslim etmiştir.⁴ Mekke'ye geldikleri zaman annesi Amine çocuğu getirmelerinin sebebini sorunca, Halime ve eşi az önce anlatılan şakkı sadr hadisesini haber vermişler ve başına bir kötülük gelebileceği endişesiyle getirmek istediklerini söylemişlerdir. Ancak Amine, hamileliği sırasında doğacak çocuğuna hiçbir kötülüğün gelmeyeceğinin kendisine rüyada bildirildiğini söylemiş ve endişelerinin yersiz olduğunu belirtmiştir.⁵

İbn İshâk'da yer alan rivayetin devamındaki anlatıya göre, peygamber olduktan sonra bir gün ashabı Hz. Peygamber'e kendisinden bahsetmesini iste-

³ İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, thk. Muhammed Hamidullah, Konya 1981/1401, 27.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebevîyye*, thk. Mustafa Sakkâ ve dğl. Beyrût, t.y., I, 108.

⁵ İbn İshâk, 27; İbn Hişâm, I, 106-107; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülük*, Beyrut, t.y., II, 203.

yince, o da çocukluğunda yaşamış olduğu *şakkı sadr* hadisesini şöyle anlatmıştır:

Sa'd b. Bekr oğullarına emzirilmek üzere verilmiştim. Sütkardeşimle birlikteyken beyaz elbiseli iki adam geldi. Elllerinde içi kar dolu olan altından bir tas vardı. Beni yatırıp karnımı yardılar. Sonra kalbimi çıkarıp içini açtılar ve ondan pıhtılaşmış bir parça çıkarıp attılar. Daha sonra kalbimi ve karnımı o karla yıkadılar. Temizlenince de eski haline getirdiler. Sonra birisi diğerine 'Onu ümmetinden on kişiyle tart dedi.' O da beni on kişiyle tarttı ve on kişiden ağır geldim. Sonra 'Onu ümmetinden yüz kişiyle tart' dedi. Beni yüz kişiyle tarttı, onlardan da ağır geldim. Sonra 'Onu ümmetinden bin kişiyle tart' dedi. Onların da hepsine ağır gelince, 'Onu bırak, şayet onu ümmetinin tamamıyla tatsan, yine onlara da ağır gelir' dedi.⁶

Aşağıda nakledeceğimiz üzere, *şakkı sadr* hadisesine dair ilk rivayet olmaz özelliği taşıyan bu anlatının haricinde, aynı olayın anlatıldığı üç farklı zaman dilimine ait rivayetler de bulunmaktadır. Ancak bu rivayetler adeta İbn İshâk kaynaklı rivayette anlatılan tasvirlerin değişik versiyonu niteliğindedir. Sözü edilen üç farklı döneme ait rivayetlerin tamamı hadis koleksiyonlarında yer almakla birlikte, bunların en mukaddemi konumundaki İbn İshâk kaynaklı rivayetin aynı eserlerde yer almaması dikkat çekicidir.

2. *Ebû Dâvûd Tayâlisî'de (204/819) yer alan rivayet:* Hadis koleksiyonları arasında *şakkı sadr* hadisesinin anlatıldığı en erken döneme ait rivayet *kütüb-i sitte* öncesi kaynak olarak nitelenebilecek olan Tayâlisî'nin (204/819) eserinde yer almaktadır. Hz. Aişe'ye dayandırılan bu rivayet yukarıdaki anlatıdan biraz daha farklı bir kurguyla nakledilmiş ve ilk vahiy tecrübesinin hemen öncesinde yaşanmış bir olay olarak sunulmuştur. Söz konusu rivayette yer alan tasvirler göre Hz. Peygamber eşi Hz. Hatice ile birlikte Ramazan ayında Hira mağarasında itikâfa çekildiği sırada bir ara mağaradan ayrıldığı zaman Cebrail ve Mikail göğsünü yarmak için gelmişler, Mikail havada kalırken Cebrail Hz. Muhammed'e yanaşarak karnını (وَشَقَّ عَنْ بَطْنِي) yarmış ve 'Allah'ın dilediği şeyi kalbinden çıkarmıştır.' Ardından sırtını peygamberlik mührüyle mühürlemiş ve ilk inzâl edilen âyet olarak bilinen âyetleri (ثُمَّ قَالَ لِي افْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ...) okumasını istemiştir. Daha sonradan ise Cebrail Hz. Peygamber'i bir kişiden yüz kişiye kadar insanlarla tartmış ve peygamberimiz hepsinden ağır gelmiştir. Bunun üzerine Mikail '*Kabe'nin Rabb'ine yemin olsun ümmeti ona tabi olacak*' diye seslenmiştir. Bu hadiseyi yaşaması üzerine Hz. Peygamber hızla evine doğru giderken dağlar ve taşlar ona sesli selam vermeye başlamışlardır. Hatta eve vardığı zaman eşi Hatice de 'Sana selâm olsun Ya Rasûlallah' diye peygamber olduğunu haber vermiştir.⁷

⁶ İbn İshâk, 28.

⁷ Süleyman b. Dâvud el-Cârud et-Tayâlisî, *Müsnedü Ebî Dâvud et-Tayâlisî*, thk. Muhammed b. Abdulmuhsin et-Türki, Birinci baskı, Basım yeri yok 1419/1999, III, 125 (no: 1643).

Baştan sona çelişkilerle dolu olan bu rivayet Hz. Aişe'ye dayandırılmış, ancak sened zincirinde bilinmeyen bir kişi (عَنْ عَائِشَةَ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، عَنْ أَبِي عُمَرَ الْجَوْنِيِّ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ عَائِشَةَ) olarak 'an raculin' ifadesi kullanılmıştır. Dolayısıyla rivayet Hz. Aişe'ye dayandırılmakla birlikte, isnad zinciri sorunlu olduğu gibi, rivayetin muhtevasında da birçok çelişkiler bulunmaktadır. Örneğin bir taraftan başlangıçta Hz. Peygamber'le eşi Hatice'nin Hira'da birlikte itikâfa çekildiklerinden bahsedilmiş, ancak son kısımda bu olayı yaşadktan sonra Hz. Peygamber eve gelince eşi onun peygamber olduğunu haber vermiştir. Hâlbuki başlangıçta ikisinin de Hira'da bulduklarından ve mağaradayken Hz. Peygamber'in dışarı çıktığı zaman olayın meydana geldiğinden bahsedilmektedir. Bu tür tutarsızlıkların yanı sıra en temel farklılıklardan birisi ise, İbn İshâk'ın rivayetinin aksine bu olayın vahyin hemen başlangıç dönemiyle ilişkilendirilmiş olmasıdır. Bu durumda İbn İshâk'daki rivayete göre mezkûr olay yaklaşık olarak Hz. Peygamber üç veya dört yaşlarındayken meydana gelmişken, bu rivayete göre 40 yaşlarındayken vuku bulmuştur.

3. *Abdurrezzâk'da (211/826) yer alan rivayet:* Erken dönem muhaddislerinden Abdurrezzâk'da da çok sınırlı bir rivayet bulunmaktadır. Zenzem kuyusunun bulunması ile ilgili bilgilerin anlatıldığı başlıkta Hz. Peygamber'in sütanneye verilmesi olayına değinilmiş ve şakkı sadr hadisesine dair sınırlı bir açıklama yapılmıştır. Anlatıya göre Hz. Peygamber'in süt kız kardeşi, annesine gelip bir gurup insanın kardeşinin karnını yardıklarını (رَهَطًا أَخَذُوا أَحْيَ أَنْفًا فَشَقُّوا بَطْنَهُ) haber vermiştir. Olayın detayı hakkında açıklama yapılmamış, ancak Halime'nin çocuğun rengini solmuş bir şekilde gördüğünden ve başına bir kötülük gelir endişesiyle annesine teslim etmek üzere Mekke'ye götürmeye karar verdiğinden bahsedilmiştir.⁸

4. *İbn Ebî Şeybe'de (235/849) yer alan Enes b. Mâlik kaynaklı rivayet:* Anlatılana göre peygamberimiz çocuk yaşta arkadaşıyla oynarken Cebrail gelip Hz. Peygamber'i uzaklaştırdktan sonra kalbini yarmış, içinden bir pıhtı çıkarmış (فَشَقَّ عَنْ قَلْبِهِ ، فَاسْتَخْرَجَ الْقَلْبَ ، ثُمَّ اسْتَخْرَجَ عَقْلَهُ مِنْهُ) ve sonra da 'Bu, şeytanın sendeki payıdır' demiştir. Ardından kalbini, içinde zenzem suyu bulunan altın tasla yıkayıp yerine yerleştirmiş ve onu aldığı mekâna götürüp bırakmıştır. Anlatıya göre arkadaşı peygamberimizin solgun yüzünü görünce öldü diye korkuya kapılmış ve koşup annesine haber vermiştir.⁹ Ayrıca tıpkı diğer anlatılarda olduğu gibi burada da mezkur olay adeta maddi bir operasyon gibi sunulmuştur. Nitekim rivayetin sonunda Enes, Hz. Peygamber'in göğsündeki yara izini gördüğünü iddia etmiştir.¹⁰

Erken döneme ait siyer ve hadîs kaynaklarında konuyla ilgili yukarıda naklettiğimiz muhtevada rivayetler yer alırken, özellikle *kütübi sitte* ve sonraki dö-

⁸ Abdurrezzâk, *el-Musannef*, nşr. Habîburrahmân el-Azâmî, Beyrut 1970, V, 317-18 (no: 9718).

⁹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef li İbn Ebî Şeybe*, thk., Muhammed Avvâme, Müessesetu Ulûmu'l-Kur'ân, Beyrut 2006/1426, XX, 235 (no: 37712).

¹⁰ İbn Ebî Şeybe, XX, 235.

neme ait hadîs eserlerinde ise daha kapsamlı rivayetler nakledilmiştir. Bu rivayetlerin hepsi aynı olaydan söz etmekle birlikte her birinde çelişkilerin bulunması hayli dikkat çekicidir.

5. *Ebû Hureyre'ye dayandırılan rivayet*: Ebû Hureyre isnadlı rivayete göre *şakkı sadr* hadisesi Hz. Muhammed on yaşlarındayken vuku bulmuştur. İddiaya göre bir gün Ebû Hureyre Ekrem'e peygamberliğiyle ilgili ilk tecrübe ettiği şeyin ne olduğunu sorunca, Hz. Peygamber de yaklaşık on yaşlarındayken yaşamış olduğu *şakkı sadr* olayını anlatmıştır. Ebû Hureyre kaynaklı bu rivayet, İbn Kesîr (774/1373) gibi bazı müfessirler tarafından İnşirâh sûresiyle bile ilişkilendirilmiştir.¹¹ Bu ilişkilendirme ilerleyen süreçte mezkûr olayın sanki Kur'ân'la bağlantısı varmış ve manevi bir arınmamış gibi yanlış yorumları beraberinde getirmiştir.¹² Nitekim klasik kaynakların yanı sıra akademik araştırmalarda bile bu hadisenin bütünüyle İnşirâh sûresiyle ilişkili olduğuna dair yorumlar yapılmış, hatta bu olay Hz. Peygamber'in mucizesi olarak bile sunulmuştur.¹³

Tespit edebildiğimiz kadarıyla ilk kez İbn Hanbel'de (241/855) yer alan Ebû Hureyre isnadlı rivayet şu muhtevadadır:

Ebû Hureyre, kendisinden başka kimsenin sormayacağı şeyleri Rasûlullah'a sorardı. Bir seferinde Hz. Muhammed'e şu soruyu sordu: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Nübüvvet konusuyla ilgili ilk gördüğün şey nedir?' Rasûlullah doğrulup dedi ki, 'Ey Ebû Hureyre! Sen bir soru sordun. Ben on yaşından birkaç ay almışken çöle doğru gitmiştim. Başımın üzerinde bir konuşma duydum. Bir adam diğerine 'Bu, o mu?' diye soruyordu. Adam 'evet' deyince öndeki karşıma dikildi. Hiçbir yaratıkta görmediğim bir çehre ve hiçbir yaratıkta bulmadığım bir ruh ve yine hiçbir yerde görmediğim elbiseleri vardı. Yürüyerek bana doğru geldiler. İki birer ayağımı tuttu, ancak ben tuttuklarının farkında değildim. Birisi arkadaşına dedi ki, 'yatır.' Beni nâzik bir şekilde yatırdılar. Birisi diğerine dedi ki, 'göğsünü yar.' İki kişiden birisi göğsüme uzandı ve kan akmaksızın ve ağır duymaksızın göğsümü yardı. Adam dedi ki, 'İçindeki kin ve hasedi çıkar.' O da pıhtı şeklinde bir şey çıkarıp attı. Daha sonra adam diğerine dedi ki, 'Merhamet ve şefkati yerleştir.' Bir de baktım ki, gümüşe benzer bir şey çıkardı. Sonra benim sağ ayağımın başparmağını sallayıp 'sağ-sâlim bir şekilde kalk' dedi. Ben, böylece küçüğe şefkat, büyüğe merhamet dolu olarak kalkıp koştum.¹⁴

Rivayette sözü edilen gümüş şeklindeki nesne, diğer rivayetlerde *sekîne* olarak geçmektedir. Nitekim aşağıda aktaracağımız Ebû Zerr isnadlı rivayette Hz. Peygamber'in gönlüne *sekînenin* yerleştirildiği ve bunun da beyaz kedinin

¹¹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, thk. Sâmî b. Muhammed Sellâme, Dâru Taybe, 1999, VIII, 429, (çev. *Tefsîr*, XV, 8506).

¹² İbn Dihye el-Kelbî, *el-İbtihâc fî ehâdîsi'l-mî'râc*, thk. Rifat Fevzi Abdülmüttalib, Mektebetü'l-Hanci, Kahire 1996/1417, 65-66.

¹³ Şulul, 110.

¹⁴ İbn Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb Arnaûd ve diğl., Müessesetu'r-risale, 1999, XXXV, 181 (no: 21261). Aynı rivayet daha sonradan el-Heysemî'nin (807/1405) eserinde de geçmektedir. Bkn. el-Heysemî, *Mecmuu'z-zevâid ve menbau'l-fevâid*, thk. Abdullah Muhammed ed-Dervîş, Dâru'l-fikr, 1994, VIII, 408.

başına benzediğine dair tasvirler anlatılmıştır.¹⁵

6. *Ebû Zerr el-Ğifârî isnadlı rivayet*: Ebû Zerr'e dayandırılan rivayete göre şakkı sadr hadisesi Hz. Muhammed'in çocukluk döneminde değil, risaletle tanışmasından hemen önce vuku bulmuştur. Dikkat edilirse yukarıda işaret edilen Hz. Aişe isnadlı rivayette de şakkı sadr hadisesinin Hz. Muhammed'in vahiyle ilk tanıştığı sırada meydana geldiğinden bahsedilmiştir. Her iki rivayet aynı zaman dilimine ait olay olarak sunulup ikisinde de göğüs yarılması hadisesi anlatılmışsa da, iki rivayetin anlatım kurgusu tamamen birbirlerinden farklıdır. Ancak Ebû Zerr el-Ğifârî kaynaklı rivayetteki tasvirlere bakıldığında, bunların bir kısmının İbn İshâk, bir kısmının ise Ebû Hureyre kaynaklı rivayetteki tasvirlerden müteşekkil bir kurgu olduğu anlaşılmaktadır. Buna mukabil tıpkı Hz. Aişe isnadlı rivayet gibi olayın ilk vahiyden hemen önce vuku bulduğundan söz edilmesi dikkat çekicidir. Keza tıpkı Ebû Hureyre gibi Ebû Zerr Ğifârî'nin de peygamber olduğunu ilk kez nasıl öğrendiğini sorması üzerine Hz. Peygamber'in şu olayı anlattığından bahsedilmektedir:

Mekke dağları arasında bir yerdeyken yanıma iki melek geldi. Biri diğerine 'Bu, o mudur?' diye sordu. Arkadaşı 'evet' deyince, diğeri ona 'ağırlığını anlamak için onu bir kişiyle tart' dedi. Beni tarttı. Ondaki ağır gelince, bu sefer 'on kişiyle tart' dedi. Ben on kişiden de ağır geldim. Hatta terazinin diğer gözündekiler üzerime yuvarlandılar. Bu sefer diğeri arkadaşına 'Onu bütün milleti ile tartsan da yine onlardan ağır gelir' dedi. Daha sonra birisi diğerine 'Göğsünü yar ve kalbini şeytani kötülük ve arzulardan temizle' dedi. Bu emir üzerine göğsümü yarıdı. Sonra birisi diğerine, 'Göğsünü ve kalbini bir tabak veya çarşaf yıkar gibi yıka' dedi. Bundan sonra sekîneyi getirdi. O, tıpkı beyaz kedinin yüzü gibiydi. Onu kalbime soktu. Sonra arkadaşına, 'göğsünü dik' dedi. İki birlikte göğsümü diktiler. Halen mevcut olan mührü de iki kürek kemiğimin arasına yerleştirdiler. Sonra yanımdan ayrıldılar. Ben onların her iş ve hareketlerini hala gözümle görür gibiyim.¹⁶

Görebildiğimiz kadarıyla bu rivayet ilk kez Dârimî'de (255/869) yer almaktadır. Daha sonradan ise el-Bezzâr (292/905),¹⁷ Taberî (310/922)¹⁸ ve el-Heysemî (807/1405)¹⁹ gibi muhaddis veya müfessirlerin eserlerinde nakledilmiştir. Dikkat edilirse bu rivayette Hz. Muhammed'in çok sayıdaki insanla tartıldığına dair tasvirler yer almaktadır. Ancak tartılan insanların sayısı ile ilgili farklı rakamlar verilmiştir. Örneğin onun ağırlığını sınamak için önce bir kişiyle, sonra on kişiyle ve bütün ümmetiyle tartılsa bile onlardan ağır geleceğine dair tasvirler anlatılmıştır. Hatta on kişiden ağır geldiği için terazinin kefesinde bulunanlar kendi tarafına yuvarlanmışlardır. Devamında ise göğsünün yarılıp kal-

¹⁵ Taberî, *Târîh*, II, 209.

¹⁶ Dârimî, *"Mukaddime"*, 3; Taberî, *Târîh*, II, 209.

¹⁷ el-Bezzâr, *Müsnedü'l-Bezzâr*, thk. Mahfûzurrahmân Zenullah, el-Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, Medine 1992, IX, 437.

¹⁸ Taberî, *Târîh*, II, 209.

¹⁹ el-Heysemî, VIII, 458 (no: 13931).

binin şeytani kin ve arzularından temizlendiğinden bahsedilmiştir. Hâlbuki İbn İshâk'daki rivayette karnının yarıldığı ve kalbinin içinden pıhtı şeklinde siyah bir parça çıkarılıp atıldığı, akabinde ise kalbinin bembeyaz kar suyu ile temizlendiğinden bahsedilmektedir. Bu rivayette ise verilen rakamlar farklı olduğu gibi Hz. Muhammed'in kalbinin ve göğsünün ne ile temizlendiğinden bahsedilmemiştir. Ayrıca kalbine sekîne yerleştirdiği ve bunun da beyaz kedinin yüzüne benzediği gibi tasvirlerle yer verilmiştir. Yine ilave olarak göğsünü diktikten sonra sırtına peygamberlik mührünün yerleştirildiğine dair bir detay daha eklenmiştir. Aynı detay Hz. Aişe'ye dayandırılan rivayette de yer almaktadır. Bunun yanı sıra rivayetin başlangıç kısmı birazdan aktaracağımız Enes b. Mâlik kaynaklı rivayetle benzer tasvirler içermektedir.

7. *Enes b. Mâlik'in Şerîk b. Abdillâh'a dayandırdığı rivayet:* Yukarıda nakledilen üç ayrı zaman diliminin yanı sıra, *şakkı sadr* hadisesinin ayrıca mi'râc olayıyla ilgili rivayetlerin başında zikredildiğini görüyoruz. Ancak bu rivayet diğerlerinden farklı olarak müstakil bir şekilde değil, mi'râc anlatılarıyla birlikte sunulmuştur. Ayrıca diğerlerinden farklı olarak olayın risalet sonrasında vuku bulduğundan bahsedilmiştir. Oysa üç farklı zaman diliminden bahsedilse de, yukarıda nakledilen rivayetlerin tamamı risalet öncesine ait olay olarak sunulmuştur. Bu rivayette ise olayın risaletten yaklaşık olarak on yıl sonra vuku bulduğundan bahsedilmiştir. Enes b. Mâlik'e dayandırılan kapsamlı bir mi'râc hadisesine ait rivayetin başlangıç kısmında *şakkı sadr* olayıyla ilgili şu tasvirler yer almaktadır:

Şerîk b. Abdillâh dedi ki, ben Enes b. Mâlik'ten *isrâ* gecesi Rasûlüllah'ın Kabe mescidinden yürütüldüğünü şöyle duymuştum: *Vahiy gelmeden önce Rasûlüllah Mescid-i Haram'da uyurken kendisine üç kişi geldi. Gelenlerin önündeki, 'O hangisidir?' diye sordu. Diğeri, 'Onların ortasındakidir ve O onların hayırlısıdır' dedi. Gelen üç kişinin sonuncusu uyumakta olan 'üç kişinin hayırlısını alın' dedi. O gecede bu hadise vuku bulmuştu. Bu üç kişi bir başka gece gelene kadar, (Peygamber) bir daha onları görmedi. Nihayet onlar 'Peygamber'in gözü uyuyup kalbinin gördüğü' bir başka gece yine geldiler. Peygamber'in gözü uyuyor, ancak kalbi uyumuyordu. Bütün peygamberlerin gözleri uyur, ancak kalpleri uyumaz. Gelen üç kişi Peygamber'le hiç konuşmadılar ve onu Zemzem Kuyusu'nun yanına götürdüler. Peygamber'in işini onlardan Cebrail üzerine aldı. Cebrail, onun göğsü ile gerdanı arasını yardı. Ardından Zemzem suyu ile yıkayıp onu tertemiz yaptı. Sonra içi iman ve hikmet dolu altın bir kap ve içinde yine altın bir tas getirildi. Cebrail, Peygamber'in göğsünü ve boğazının içindeki etleri, yani boğazındaki damarları bununla doldurdu ve göğsünü kapattı...²⁰*

Şerîk b. Abdillâh isnadlı bu rivayetin devamında mi'râc hadisesine dair ilginç tasvirler anlatılmıştır. Aslında bu rivayette anlatılan *şakkı sadr* olayı yukarıda nakledilen rivayetlerdeki anlatıların değişik versiyonundan başka bir şey de-

²⁰ Buhârî, "Tevhid", 37, "Menâkıb", 24; Müslim, "İmân", 260, 262.

ğildir. Ancak mi'râc hadisesine dair anlatıların başlangıç kısmında zikredildiği için sanki bu olayın hemen öncesinde ayrı bir şakkı sadr hadisesinin yaşandığı gibi yanlış bir anlayış ortaya çıkmıştır. Hatta bu husus ayırt edilemediği için bir dizi yanlış yorumlar yapılmıştır. Örneğin klasik müfessirler, mezkûr rivayeti isrâ hadisesine işaret eden âyetin²¹ tefsiriyle ilgili açıklamalar arasında sıkça zikretmişler ve risalet sonrasında da göğüs yarılması olayının yaşandığını iddia ederek mezkûr hadisesinin iki kez meydana geldiğine dair yorumlar yapmışlardır.²² Kimi müfessirler ise bu olayı İnşirâh suresiyle ilişkilendirmişler ve manevi arınma olarak yorumlamışlardır. Daha sonraki dönemlerde bu yorumların etkisinde kalan ilim ehli veya çağdaş araştırmacılar da benzer hatayı tekrar etmişlerdir.

En erken döneme ait rivayetlerin muhtevaları genel olarak yukarıda sunulan şekilde aktarılmıştır. Farklı dönemlerle ilişkilendirilen farklı rivayetler ise ya ilk rivayetin sınırlı bir özeti ya da belli bir kısmından alınıp farklı kurgularla zenginleştirilmiş bir parçası görüntüsündedir. Biz daha çok ilk rivayetleri esas aldığımızdan öncelikli olarak bunların tahlilini sunmaya çalışacağız. Yeri geldiği zaman ise daha sonraki döneme ait rivayetlere işaret ederek farklı dönem veya olaylarla ilişkilendirilen rivayetlerin tarihsel arka planı hakkında açıklama yapmış olacağız. Böylece mezkûr hadiseye dair anlatıların ne derece gerçekçi tasvirler içerip-içermediklerini, Hz. Muhammed'in risaletiyle bir ilişkisinin olup olmadığını ve bu rivayetlerin inandırıcılıklarının hangi boyutta olduğunu gözler önüne sermeye çalışacağız.

Rivayetlerin Muhtevalarına İlişkin Çelişkiler

Şakkı sadr hadisesiyle ilgili rivayetleri aktarırken bunların muhtevalarına dair de birtakım açıklamalarda bulunmuştuk. Bu başlık altında ise özellikle mezkûr olayın iki kez vuku bulduğuna dair yaygın kanaatin dayandığı rivayetlerin muhtevalarını irdeleyerek bu hadisenin gerçekliğinin hangi boyutta olduğunu gözler önüne sermeye çalışacağız.

İbn İshâk'ın rivayetine göre şakkı sadr olayı Hz. Muhammed iki-üç yaşlarında sütannesinin yanında çobanlık yaptığı sırada meydana gelmiştir. Bu yaşta bir çocuğun çobanlık yapması bir yana, kendisine gelen insan kılığında ki iki kişinin melek olduğunu anlaması ise ayrı bir muammadır. Dahası bu yaşlarda masum kabul edilen bir çocuğun kalbinin şeytani kir ve vesveselerden adeta maddi bir operasyonla temizlendiği iddiaları ise kabul edilebilir ciddiyette değildir. İddiaya göre peygamberimizin kalbindeki kirler Zemzem suyu veya bembeyaz kar suyu ile yıkanmıştır. Vev ki kalbi su ile yıkanmış olsa bile Hz. Muhammed bunun Zemzem suyu olduğunu acaba nasıl anlamıştır? Bunun yanı sıra şayet Yüce Allah Hz. Muhammed'in çocuk yaşta peygamber olacağını

²¹ 17. İsrâ, 1.

²² İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân*, V, 6; Celâleddin es-Suyûtî, *ed-Dürri'l-mensûr fî tefsîri'l-me'sûr*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin, Kahire 2003, IX, 142; el-Beğâvî, *Tefsîru'l-Beğâvî; Me'alimu't-tenzil*, thk. M. Abdullah ve diğl., Dâru Taybe, Riyad h. 1411, V, 64.

kararlaştırmışsa, bunun gerçekleşmesi için böyle bir operasyon mu gerekiyordu? İki veya üç yaşlarındaki bir çocuğun anlatisına dayandığı iddia edilen bu rivayetlere bu derece anlam yüklenirken, vahyin mesajı veya hakikatinin adeta görmezlikten gelinmesi hangi ciddiyet veya samimiyetle bağdaştırılabilir?

Rivayetlerin bir kısmında Hz. Peygamber'in kalbinin bembeyaz kar suyu ile yıkandığından söz edilmiştir. Oysa çölün ortasında bembeyaz kar suyunun varlığını ve bununla Hz. Peygamber'in kalbinin çıkarılıp temizlendiği iddialarını beşeri gerçeklerle izah edebilmek mümkün değildir. Özellikle çocuğa gelebilecek endişe nedeniyle Halime'nin onu annesine teslim etmek için Mekke'ye götürmesi ve annesi Âmine'nin ise hamileliği sırasında görmüş olduğu rüya nedeniyle çocuğa herhangi bir kötülüğün gelmeyeceğinin garanti edildiği iddiaları²³ bize göre tamamen inandırıcılıktan uzaktır. Böyle bir iddia adeta Hz. Muhammed'in annesine de kimi hadiselerin vahiyle bildirildiği gibi yanlış yoruma kapı aralamaktadır. Görünen o ki, Kur'ân-ı Kerîm henüz çocuk yaştaiken Hz. Mûsâ'nın peygamberlikle görevlendirileceğinin annesine bildirildiğini haber verip²⁴ Hz. Muhammed'in annesine böyle bir haber verildiğinden bahsetmeyince, eksiklik gibi gözükken bu husus *şakkı sadr* hadisesi gibi anlatılarla doldurulmuştur. Keza Hz. İsâ'nın annesi Hz. Meryem'e de babasız çocuk dünyaya getireceği ve onun Allah'a en yakın kullardan birisinin olacağına vahyedildiğine işaret edilmiştir.²⁵ Dolayısıyla Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'nın annelerine çocuklarıyla ilgili bu tür haber verildiğinden bahsedilip Hz. Muhammed hakkında böyle bir açıklamadan söz edilmeyince bu boşluk geriye dönük rivayetlerle doldurulmuştur.

Hz. Muhammed'in çocukluk döneminde yaşadığı iddia edilen *şakkı sadr* hadisesiyle ilgili rivayetlerde yukarıda işaret edilen türden çelişkiler bulunurken, risalet sonrasındaki mi'râc hadisesinin hemen öncesinde vuku bulduğu ileri sürülen rivayette ise daha ileri boyutta çelişkiler mevcuttur. Ne ki, bu çelişkiler görülmeyerek mezkûr rivayete türlü anlamlar yüklenip beyhude açıklamalarla enerjiler boşa tüketilmiştir.

Bilindiği üzere *isrâ* hadisesi yaklaşık olarak Hz. Peygamber'in ellili yaşlarında yaşadığı bir olaydır. Bu hadisenin akabinde gerçekleştiğine inanılan mi'râc hadisesinin hemen öncesinde de *şakkı sadr* olayının yaşandığı iddiaları dikkate alınırsa, mezkûr olayın ait olduğu dönem yaklaşık olarak Hz. Peygamber'in ellili yaşlarına tekabül etmektedir. Şerîk b. Abdillâh isnadlı olan bu rivayette olayın risalet sonrasında gerçekleştiğinden bahsedilmiştir. Ancak dikkatlice okunduğunda aslında bu rivayetin de risalet öncesine ait anlatıların bir parçası olduğunu tespit etmek hiç de zor değildir. Ancak aşağıda da izah edileceği üzere daha sonradan bu rivayet bazı yabancı kültürlerdeki benzer anlatıların da etkisiyle mi'râc hadisesine dair anlatıların başlangıç kısmına eklenmiş ve böylece risalet sonrasında da *şakkı sadr* hadisesi bulunmuş gibi ilginç iddialar ortaya

²³ İbn İshâk, 27-28; İbn Hişâm, I, 106-107; Taberî, *Târîh*, II, 203.

²⁴ 28. Kasas, 7.

²⁵ 3. Ali İmrân, 45.

atılmıştır. Fakat bu husus fark edilemediği için mesnetsiz açıklamalar yapılmıştır. Üstelik bu iddia Buhârî ve Müslim gibi en muteber muhaddislerin eserlerinde yer almaktadır.²⁶ Muhtemelen mezkûr kaynaklardaki rivayetlerin mutlak doğruluğuna dair yaygın kanaatin de etkisiyle, risalet sonrasında vuku bulduğu iddia edilen *şakkı sadr* hadisesine dair bir dizi yorumlar yapılarak bu olaya izah getirilmek istenmiş, ancak sorunun kaynağı tespit edilemediği için yapılan yorumlar beyhude açıklamalardan öte bir anlam ifade etmemiştir. Örneğin çağdaş müfessirlerimizden Elmalılı da, farklı dönemlere ait olan göğüs yarılmasıyla ilgili rivayetleri mutlak doğru kabul ettiği için uzun uzun izahatlarda bulunmakla birlikte, olayı aydınlatmaya yönelik bir açıklama yapamamıştır.²⁷

Her ne kadar *şakkı sadr* hadisesine dair anlatılar mi'râc olayıyla ilgili anlatılarla ilişkilendirilmişse de, aslında iki olayın tamamen birbirinden farklı olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Ancak ikisinde de birçok gizemli tasvir anlatılmaktadır. Muhtemelen bu tasvirler nedeniyle iki rivayet kolayca birleştirilip tek bir rivayete dönüştürülmüş ve bu husus fark edilemediği için geçmişte yapılan yanlış yorumlara yenileri eklenmiştir. İki rivayetin birleştirilmiş olduğunun en çarpıcı delili ise, risalet öncesinde de mi'râc olayının vuku bulduğuna dair iddidadır. Dikkat edilirse Şerik isnadlı rivayetin giriş cümlesinde 'vahiy gelmeden önce' ifadesi bulunmaktadır. Bu ifadeye istinaden kimi hadîs kayıtlarında risalet öncesinde de mi'râc olayının yaşandığına dair ilginç iddialar dile getirilmiştir²⁸ ve bu rivayetlere dayalı olarak birden çok mi'râc hadisesinin vuku bulduğu gibi anlamsız yorumlar yapılmıştır. Hatta birden çok *şakkı sadr* ve mi'râc olayının yaşanıp-yaşanmadığı meselesi ulema arasında ciddi bir tartışma olarak ele alınmıştır.²⁹ Hâlbuki bütün mesele iki rivayetin karıştırıldığına fark edilememesi gibi basit bir noktada düğümlenmektedir. Ancak rivayetlerin mutlak sahih olduğu ön kabulünden hareket edilince bu tür anlamsız tartışma ve yorumlar yapılmıştır. Üstelik hadis koleksiyonları arasında iki rivayetin birleştirilmesi veya birbirine karıştırılmasıyla ilgili birçok örnek gösterilebilir. Bunun yanı sıra bir rivayetin metin veya senedine aslında olmayan bir ilave yapılarak oluşturulan rivayetler de bulunmaktadır. Bu özellikteki rivayetler hadis metodolojisinde 'müddrec hadîs' olarak isimlendirilmiştir.³⁰

Birisi çocukluk dönemi, diğeri ise risaletten sonra olmak üzere genelde iki kez *şakkı sadr* hadisesinin vuku bulduğuna dair iddialar dile getirilirken diğeri iki rivayetin hiç dikkate alınmaması ise ayrı bir çelişkidir. Örneğin Muhammed Gazalî, *şakkı sadr* olayının birisi çocukluk döneminde, diğeri ise ellili yaşlarda olmak üzere Hz. Peygamber'in hayatında iki kez vuku bulduğunu belirtmiş ve

²⁶ Buhârî, "Menâkıb", 24; Müslim, "İmân", 260.

²⁷ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad., İsmail Karaçam ve diğl., Feza Gazetecilik A. Ş., İstanbul, t.y., IX, 290-302.

²⁸ Buhârî, "Tevhid", 37, "Salat", 1, "Menâkıbu'l-ensâr", 42, "Ehadisü'l-enbiya", 5; Müslim, "İmân", 260, 263, 264.

²⁹ İbn Kesîr, *Tefsîr*, IX, 4650.

³⁰ Ahmet Yücel, *Hadis Usulü*, İlav, İstanbul 2012, 185-86; Mehmet Efendioğlu, 'Müddrec', DİA, İstanbul 2006, XXXI, 474.

birçok ulema gibi o da mi'râc öncesindeki *şakkı sadr* anlatılarının bu olayla karıştırıldığını fark edememiştir.³¹ Devamında ise birtakım mesnetsiz yorumlar yaparak bu hadisenin bir arınma anlamında vuku bulmuş bir olay olduğunu izah etmeye çalışmıştır. Bize göre onun açıklamaları Hıristiyanlıktaki asli günah doktrinine meşruluk kazandırmaktan öte hiçbir anlam ifade etmemektedir. Nitekim açıklamalarının bir bölümünde aynen şu ifadeleri kullanmaktadır: "Göğsünün yarılmasını ihtiva eden hadiseler Allah'ın Muhammed (s.a.s)'i çocukluğundan beri insan tabiatının düşebileceği tehlikelerden uzak tutarak sahip çıkmasına işaret edebilir."³²

Hiçbir somut sebebi olmamakla birlikte *şakkı sadr* hadisesi mi'râc anlatılarıyla ilişkilendirilirken adeta bu olay mi'râcın ön hazırlığı gibi sunulmuş ve risaletin en önemli kesitlerinden birisi olarak telakki edilmiştir. Hiç ilgisi olmayan iki hadisenin birleştirilmesinin detaylarına bakılınca ilginç bağlantılara rastlamak mümkündür. Bize göre bunun sebebi yabancı kültürlerde var olan benzer anlatılardan esinlenmeyle alakalıdır. Örneğin kadim İran kültürüne ait olan Zerdüşt'ün *Gatalar*'ında da tıpkı İslâm kültüründeki gibi, mi'râc hadisesiyle birlikte anlatılan *şakkı sadr* olayından bahsedilmektedir. Bu anlatıya göre Zerdüşt'ün de tıpkı Hz. Peygamber gibi mi'raca yükseldiği, Ahura Mazda'nın (Allah) huzuruna çıkarıldığı, burada kendisine dinin hükümlerinin öğretildiği, yıldızlar ve felekler ile Cennet ve Cehennem'in gösterildiği, evvel ve ahir ilminin öğretildiği açıklamalarına yer verdikten sonra aynen şu tasvirler yer almıştır: "Firiştehler (melekler) Zerdüşt'ün göğsüne erimiş tunç döktüler, karnını yardılar, içindekileri çıkarıp temizlediler yine yerli yerine koydular."³³ Yukarıda nakledilen rivayetteki tasvirlerle bu rivayet yan yana getirildiğinde, bu derece benzerliklerin olması bir tesadüf olmamalıdır. Bu arada Zerdüşt'ün M.Ö. 600'lü yıllarda yaşamış olduğunu hatırlatmakta yarar vardır. Anlaşıldığı kadarıyla kadim İran kültürüyle tanışan Müslümanlar bu kültüre ait birtakım mistik veya mitolojik tasvirlerden etkilenerek benzer kurgular oluşturmuşlar ve bu kurguları Hz. Peygamber'e uyarlamışlardır.

Şakkı sadr hadisesi hakkında yüksek lisans çalışması yapan Güzel, *isrâ* hadisesiyle ilişkilendirilen rivayeti nakletmekle birlikte bunun sonradan bu hadiseyle ilişkilendirildiğini fark edememiş olmalı ki, risalet sonrasında *şakkı sadr* hadisesinin vuku bulduğunu söylemekle yetinmiş, ancak herhangi bir açıklama yapmamıştır.³⁴ Ardından ulemanın ekseriyetinin birisi risalet öncesi, birisi de risalet sonrasında olmak üzere iki kez *şakkı sadr* hadisesinin vuku bulduğu yönünde görüşler serdettiklerini belirtmiştir. Fakat bu görüşlerin doğruluğu veya yanlışlığı konusunda herhangi bir yorum yapmamıştır. Oysa aşağıda da belirtileceği üzere farklı zaman, mekân veya olaylarla ilişkilendirilse de, aslında sa-

³¹ Muhammed Gazalî, *Fıkhü's-sîre; Resulullah'ın Hayatı*, Risale, İstanbul 2008, 65.

³² Gazalî, 67.

³³ *Gatalar, Zerdüşt'ün Öz Şiiri, Avestanın Manzum, Lirik Parçaları*, çev. Ali Nihad Tarlan, Sühûlet Matbaası, İstanbul 1935, s. XII.

³⁴ Güzel, 97, 98-99.

dece bir tek *şakkı sadr* hadisesine dair anlatılar mevcuttur. Fakat daha sonraki dönemlerde özellikle yabancı kültürlerin etkisiyle bu anlatıların kapsamları genişletilmiş veya yeni kurgular oluşturulmuştur. Böylece dört ayrı döneme ait *şakkı sadr* hadisesi yaşanmış gibi birtakım mesnetsiz iddialar ortaya atılmıştır. Ancak bunlar arasında iki rivayet pek dikkate alınmayarak daha çok çocukluk dönemi ile mi'râc hadisesi öncesinde vuku bulduğu sanılan rivayetler yaygınlık kazanmıştır.³⁵ Bu nedenle klasik alimler böyle bir olayın iki kez yaşandığını iddia ederken, diğer iki döneme ait rivayetler hakkında herhangi bir yorum veya açıklama yapmamışlardır.

Şerik b. Abdillâh isnadlı rivayetteki çelişkileri fark eden İbn Hazm (456/1064), Kadı İyâz (544/1149), İbn Kayyim el-Cevziyye (751/1350) veya İbn Hacer (852/1448)³⁶ gibi âlimler bu rivayeti eleştirmişler, ancak iki rivayetin birleştirildiğini fark edemediklerinden olsa gerek açıklamaları tam olarak meseleyi aydınlatamamıştır. *Şakkı sadr* maddesini yazan Ahatlı da bu hususa işaret etmiş, ancak Şerik isnadı dışında da, Buhârî'de mi'râc hadisesi öncesinde *şakkı sadr* hadisesinin anlatıldığı rivayetlerin bulunduğunu ileri sürerek, risalet sonrasında böyle bir olayın gerçekleştiği iddialarını eleştirenlerin görüşlerinin isabetli olmadığını söylemiştir.³⁷ Diğer bir ifadeyle söylemek gerekirse mezkûr hadiseye dair anlatıların sahîh olduğunu vurgulamış, ancak o da yukarıda işaret edildiği gibi yanlışlar halkasına aynı yanlış halkayı ekleyerek sadra şifa bir görüş ortaya koyamamıştır.

Öte yandan rivayetlerdeki ilginç çelişkilerden birisi de kimi metinlerde Hz. Peygamber'in göğsünün,³⁸ kimi metinlerde ise karnının³⁹ yarıldığına dair iddialardır. Göğüsle karnın tamamen birbirlerinden ayrı organlar olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Bütün bunlardan sonra, şayet Hz. Peygamber böyle bir maddi operasyon geçirmişse bu olayın Enes yerine, hanımlarından birisi tarafından dile getirilmesi gerekmez miydi?

Şakkı Sadr Hadisesine Benzer Rüya Anlatıları

Buraya kadar dile getirilenlere bakılırsa, *şakkı sadr* hadisesine dair tasvirlerin gerçekte hiçbir ilgisinin olmadığı husus çok açıktır. Bize göre bu anlatılar kadim İran kültürünün yanı sıra, Yahudi ve Hıristiyanlıktaki mistik veya mitolojik kıssalardan esinlenilerek üretilmiş hikâyelerden başka bir şey değildir. Kaldı ki, benzer rüya anlatılarının bizzat Araplar arasında da var olduğunu görüyoruz. Örneğin Umeyye b. Ebî's-Salt⁴⁰ tıpkı Hz. Muhammed'in başından geçtiği iddia

³⁵ Hadîs koleksiyonları arasında yer alan rivayetlerle ilgili daha detaylı bilgi için bkn. Güzel, 75-90.

³⁶ İbn Hacer el Askalânî, *Fethu'l-bârî bi şerhi sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut 1379, XII, 492.

³⁷ Erdinç Ahatlı, '*Şakkı sadr*', *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 309-310.

³⁸ İbn Ebî Şeybe, XIV, 294 (no: 37712); İbn Hanbel, XIX, 251 (no: 12221), XXXV, 181 (no: 21261).

³⁹ İbn İshâk, 27; et-Tayâlisî, III, 125 (no: 1643); Abdürrezzâk, *el-Musannef*, V, 317-18 (no: 9718).

⁴⁰ Rivayete göre Umeyye b. Ebî's-Salt iyi bir şair olmanın yanı sıra, eski kitaplardan haberi olan ve Allah'a inandığı için ibadet eden birisiydi. Hatta ibadet sırasında özel elbiseler giyiyordu. Etkili şiirlerinin yanı sıra Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'den bahsettiğine dair rivayetler nakledilmiştir. Putlara tapmadığı gibi şarabı haram sayardı. İddiaya göre Hz. Peygamber onun hakkında 'şiirleri iman etti, ancak kalbi etmedi' demiştir. Bir rivayete göre Umeyye çıktığı Şam yolculuğu sırasında uğradığı rahipten Araplar arasında çıkacak peygamberin vasıflarını öğrenmiş ve bunun kendisi olabileceği

edilen *şakkı sadr* hadisesine benzer bir rüya anlatmış ve bu rüyayı Hz. Peygamber'den yorumlamasını istemiştir.

Rivayete göre Umeyye bir gece çocuklarıyla birlikte uyurken kızlarından birisi derin bir çığlık atarak uyanınca, Umeyye çığlık atmasının sebebini sormuş kızı da ona gördüğü rüya nedeniyle çığlık attığını söylemiş ve ardından rüyasını şöyle anlatmıştır: “İki kartal⁴¹ tavanı yarıp içeri girdi. Birisi dışarıda beklerken diğeri gelip senin göğsünü yarıdı. Dışarıdaki ona ‘anladı mı?’ diye sorunca ‘evet’ dedi. İkinci kez ise ‘arındı mı?’ diye sorunca ‘hayır’ karşılığını verdi.” Kız bu rüyadan etkilendiği için çığlık attığını söyleyince, Umeyye de ona ‘babanız için hayır murat edilmiş, ancak bu gerçekleşmemiş’ yorumunu yapmıştır.⁴² Dikkat edilirse Umeyye b. Salt, kızının kendisi hakkında görmüş olduğu bu rüyayı Hz. Peygamber’e anlatıp yorumlamasını istemiştir. Ancak bu tasvirlerin aynısı İbn İshâk’ın naklettiği rivayette Hz. Peygamber’in başından geçen göğüs yarılması anlatısı olarak sunulmuştur. Muhtemelen Hz. Peygamber’in isminin böyle bir rüya anlatısına karıştırılmasının da etkisiyle, zamanla bu olay Hz. Peygamber’in başından geçen bir hadise olarak da yorumlanmış olabilir. Nitekim hadîs koleksiyonları ‘kitâbu’t-ta’bir’ veya ‘kitâbu’r-ru’yâ’ başlıklarında da gerek Hz. Peygamber’in gerekse ashâbın anlatmış olduğu çeşitli rüyalar ve bunların yorumlarına dair ilginç rivayetler nakledilmiştir.⁴³

Bir rivayete göre ise Umeyye b. Ebî’s-Salt’ın başından geçtiği iddia edilen benzer bir hadiseyi ise kız kardeşi Hz. Peygamber’e anlatmıştır. İddiaya göre Mekke’nin fethinden sonra Umeyye’nin kız kardeşi Fâria, Hz. Peygamber’i ziyarete geldiği zaman Hz. Peygamber ona kardeşinin şiiplerinden hatırladığının olup-olmadığını sordu. Fâria hatırladığını belirttikten sonra daha ilginç şeyler gördüğünü söyleyerek şunları anlatmıştır: “Kardeşim bir sefere gitmişti. Dönünce bana uğradı. O sırada ben elimdeki deriyi temizlerken kardeşim yatağa uzandı. Birden iki beyaz kuş geldi, bir tanesi damdaki pencerede durdu. Diğer ise içeri girdi ve kardeşimin yanı başında durdu. Sonra onu göğüs kemikleri ile kasıklarının arasını yarıdı. Elini içeri sokup kalbini çıkardı ve eline koyup kokladı. Damdaki kuş ‘anladı mı’ diye sordu. O ‘evet’ dedi. Ardından ‘arındı mı’ diye sorunca ‘hayır’ dedi. Sonra kalbini yerine yerleştirdi. Yarası göz açıp kapayıncaya

→ →

hissine kapılmıştı. Ancak Hz. Peygamber nübüvvetle görevlendirilince bundan rahatsız olmuş ve ona iman etmemiştir. Tayâlisî, II, 601 (no: 1367); İbn Ebî Şeybe, VIII, 504 (no: 26533); İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’-n-nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, 1. Baskı 1997, II, 284-85. Umeyye b. Ebî’s-Salt’ın dindarlığıyla ilgili kaynaklar hemen hemen bezer haberler ihtiva ederken, bazı rivayetlerde yer alan Hz. Muhammed’in peygamber olarak gönderileceğine dair haberi bir Hristiyan rahipten aldığı iddiası tamamen inandırıcılıktan uzaktır.

⁴¹ Bir başka rivayette bu iki kartal ‘iki beyaz kuş’ olarak geçmektedir. Bkn. Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk el-Abbâs el-Fâkihî, *Ahbâru Mekke fi kadîmi’d-dehr ve hadîsih*, thk. Abdulmelik Abdullah Dehîş, Beyrut 1414, III, 201 (no: 1970).

⁴² Abdürrezzâk, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-âzîm*, thk. A. Emîn Kal’âci, Beyrut 1991, I, 227; el-Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, III, 201 (no: 1970). Rivayetin değişik versiyonu için bkn. İbn Abdilberr, *el-İstî’âb fî ma’rifeti’l-ashâb*, nşr. Ali Muhammed Becavî, Kahire, t.y., IV, 387-88; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 284-85.

⁴³ Geniş bilgi için bkn. Hidayet Aydar, ‘Hz. Muhammed’in Bazı Rüyalari ve Yaptığı Rüya Yorumlarından Örnekler’, *EKEV Akademi Dergisi*, (yıl: 9, sayı: 25 Güz-2005), 89-102.

kadar iyileşti. Sonra bu iki kuş ayrıldı. Ben yanına giderek onu uyandırdım ve 'bir şeyin var mı?' diye sordum. 'Hayır, ama biraz halsizim' dedi. Gördüklerimden çok korkmuştum. Tedirginliğimi anlayınca 'Seni bu derece korkutacak ne oldu?' diye sordu. Ben de gördüklerimi anlattım. 'Onunla benim iyiliğim kast edilmiş, ancak o benden gitti' dedi.⁴⁴

Yukarıda da işaret edildiği üzere İbn İshâk'ın naklettiği rivayetlerin birisinde Hz. Muhammed'e gelen iki melek, beyaz elbiseli iki adam⁴⁵ olarak nitelenirken diğerinde ise bunlar Turna kuşu olarak tanıtılmıştı. Hz. Muhammed'e gelen kuş şeklindeki iki meleğin elinde kar, dolu ve karla karışık soğuk su vardı. Kuş şeklindeki meleklerden birisi Hz. Muhammed'in göğsünü yararken diğeri de gagasıyla su püskürtüp temizlemiştir.⁴⁶ Dikkat edilirse Umeyye b. Ebî's-Salt'ın anlatmış olduğu rüyada da iki kuştan bahsedilmektedir. Tıpkı bu anlatıda olduğu gibi Umeyye'nin anlattığı rüyada da iki kuştan birisi onun göğsünü yararken diğeri gagasıyla su püskürtüp temizlemiştir.

Dârimî'de yer alan bir rivayette de Hz. Peygamber'in kalbini iki beyaz kuşun yarıp temizlediğinden bahsedilmektedir. İddiaya göre Hz. Peygamber'e soru sorulunca, sütannesinde bulunduğu sırada yaşamış olduğu şakkı sadr hadisesine ait şu tasvirleri anlatmıştır: "İki beyaz kuş gelip beni sırt üstü yatırarak göğsümü yarıdı. Kalbimi açıp içinden iki parça siyah pıhtı çıkardılar. Sonra kar suyu ile yıkayıp içini hikmet doldurdular. Ardından kalbimi dikip üzerini peygamberlik mührüyle mühürlediler ve yanımdan ayrıldılar."⁴⁷ Peygamberimiz bu olayı sütannesine anlatınca, o da onu annesine teslim etmek için Mekke'ye götürmüştür. Yine onun naklettiği bir başka rivayette ise, Cebrail, Rasûlullah'ın kalbini yardığı zaman, onun ne derece metanetli bir kalp olduğunu, içinde hakkıyla işiten iki kulak ve gören gözlerin bulunduğunu gördüğü anekdotları da eklenmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in ahlâkı düzgün, doğru sözlü ve nefsi huzur bulmuş bir peygamber olduğunu haber verdiği bilgileri yer almıştır.⁴⁸ Görebildiğimiz kadarıyla bu rivayetin bir kısmı İbn İshâk, bir kısmı ise Ebû Zerr isnadlı anlatıdaki tasvirlerden oluşturulmuştur. İlave olarak ise Hz. Peygamber'in kalbinin ne derece metanetli olduğuna dair tasvirler eklenmiştir.

Hz. Peygamber ve Umeyye b. Ebî's-Salt ile ilgili anlatıdaki tasvirlerde bu derece benzerliğin olması acaba tesadüf olabilir mi? Ya da birisi rüya anlatısı iken Hz. Muhammed'le ilgili olanın gerçekte vuku bulmuş olay olarak sunulması ne derece inandırıcı olabilir? Özellikle bu anekdotların onun nübüvvetinin delili olarak sunulması, bize göre başlı başına bir problemdir. Bunun yanı sıra bu hadisenin kimi yorumlarda maddî, kimi yorumlarda ise manevî arınma olarak nite-

⁴⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 284-85.

⁴⁵ Cebrail veya melek tasvirlerinde genelde beyaz elbiseli insan tiplemesi dikkat çeker. Örneğin Uhud savaşı sırasında da Cebrail ve Mikail'in Hz. Peygamber'in sağında ve solunda iki beyaz elbiseli kişi olarak savaştıkları ve onu koruduklarından bahsedilir. İbn Ebî Şeybe, XII, 89 (no: 32816).

⁴⁶ İbn İshâk, 28.

⁴⁷ Dârimî, "Mukaddime", 3.

⁴⁸ Dârimî, "Mukaddime", 8.

lenmesi ise ayrı bir muammadır. Belli ki, bu olaya ilişkin anlatılanların özü az önce işaret edildiği gibi kimi rüya anlatıları veya devralınan kadim kültürlerde var olan mitolojik hikâyelere dayanmaktadır.

Şunu hatırlatalım ki, *şakki sadr* hadisesinin rüya anlatısından ibaret olduğu görüşü, bizim yeni tespitimiz değildir. Bu olay bizzat Halime'nin gördüğü bir rüya olarak anlatmıştır. Rivayete göre Halime rüyasında Hz. Muhammed'in göğsünün yarıldığını görmüş ve durumu kocasına anlatmıştır. Ardından çocuğun başına bir kötülük gelebileceği endişesiyle annesine teslim etmeye karar vermişlerdir.⁴⁹ Keza benzer muhtevadaki rivayetler İbn Hacer tarafından da nakledilmiştir. Nitekim o, Hz. Muhammed'in rüyasında karnının yarılıp kalbinin çıkarıldığını ve tekrar yerine konduğunu eşi Hatice'ye anlattığını belirterek bu tür haberlerin rüyadan ibaret olduğunu söylemiştir.⁵⁰ Ancak zamanla bu hadiseye dair anlatılara fazlaca anlam yüklendiği için rüya anlatısıyla ilgili anekdotlar gerçekmiş gibi telakki edilmiş ve böylece bir dizi mesnetsiz yorumlar yapılmıştır.

Mitolojik anlatıların sözlü kültür içerisinde büyük önem taşıdığını ve bunların kolayca bir başka kültürü etkilediğini söyleyebiliriz. Özellikle Araplar'a oranla daha zengin kültürel geleneğe sahip olan kadim İran veya Yahudi kültürü gibi yabancı unsurlardaki mitolojik anlatıların Müslümanları etkilediği hususunu göz ardı etmemek gerekir. Zira bu milletlere ait zengin kültürel miras Müslümanlar tarafından devralındığı zaman, pek çok mistik ve mitolojik hikâyelerde İslâm kültürüne intikal etmiş ve bunlardan esinlenilerek yeni kurgular oluşturulmuştur.⁵¹ Bu tür mitolojik anlatıların Arap kültürüne tevarüs edip Hz. Peygamber'e uyarlanmış olması kuvvetle muhtemeldir.⁵² Ancak İslâmi gelenekte bu rivayetler sıkça tekrarlandığı için, zaman içerisinde gerçekte vuku bulmuş olaylar gibi telakki edilmiş ve bu bakış açısı günümüze kadar bir şekilde gelip varlığını korumuştur.

Kadim Yahudi ve Hıristiyan kültürüne ait bazı peygamber kıssaları veya mitolojik hikâyelerin İslâm kültürünü etkilediğini görüyoruz. Nitekim yukarıda Ebû Zerr el-Ğifârî'ye dayandırılan rivayette Hz. Peygamber'in göğsünün yarılıp kalbinin çıkarıldığı ve içinin *sekîne*yle doldurulduğundan bahsedilmişti. Rivayette sözü edilen *sekîne*yle ilgili ilginç tasvirler anlatılır. Örneğin Yahudi kültüründe *sekînenin* gümüşten bir tas olduğu, Allah tarafından Hz. Mûsâ'ya verildiği ve içinde peygamberlerin kalplerinin yıkanıp temizlendiğinden bahsedilir. Ayrıca *sekîne*, kedi veya kedi başı şeklinde bir varlık olarak da tanımlanır. Sözü ettiğimiz bu tasvirler klasik hadis kaynaklarında yer almaktadır.⁵³ Dolayısıyla farklı kültürlerle ait mitolojik unsurların birbirlerini etkileyeceğini unutmamak gerekir.

⁴⁹ Moğlatay b. Kılıç, es-Zehru'l-Bâsim fi Siyeri Ebi'l-Kâsim, thk. Ahsen Ahmed Abduşşekür, Dârü's-selâm, Kahire 2012/1433, I, 415.

⁵⁰ İbn Hacer, Fethu'l-bârî, XIII, 489.

⁵¹ Bu konuda geniş bilgi için bkn. İsrâfil Balcı, İsrâ ve Mi'râc Gerçeği, Ankara Okulu yay., Ankara 2012, ss. 327-359.

⁵² Bünyamin Erul, 'Hz. Muhammed'in Risalet Öncesi hayatına Farklı Bir Yaklaşım', *Diyanet İlmî Dergî; Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s) Özel Sayı*, Ankara 2003, 43.

⁵³ Geniş bilgi için bkn. Abdullah Aydemir, *Tefsirde İsrailîyyat*, Beyan Yay., İstanbul 1992, 259-261.

Ait olduğu dönemlerde bu tür hikâyelere belli bir anlam yüklenmiş olabilir veya bunlar belli bir işlevselliğe sahip olabilirler, ancak bunların günümüz Müslümanlarına verebileceği hiçbir olumlu katkının olduğunu düşünmüyoruz.

Şakkı Sadr Olayının Maddi veya Manevi Olup-Olmaması

Göğüs yarılması hadisesinin maddi olarak gerçekleştiğini kabul edenler olduğu gibi, bu hadisenin manevi olarak meydana geldiğini ve bu anlamda bir arınma olduğunu yorumlayanlar da olmuştur. Olayın maddi olduğunu kabul edenler genelde Hz. Muhammed'in göğsündeki dikiş izlerinin Enes b. Mâlik tarafından görüldüğüne dair rivayeti referans gösterirler.⁵⁴ Bu tür yorumlar pek sorgulanmadığı için benzer iddiaların çağdaş araştırmalara kadar yansımış olduğunu görüyoruz. Örneğin Hadîs Anabilim Dalı'nda yapılmış ve daha sonra kitaplaştırılmış bir yüksek lisans çalışmasında, yazar mi'râc hadisesi öncesinde meydana geldiği iddia edilen şakkı sadr hadisesine dair rivayetlere yer verdikten sonra şu ilginç kanaatini dile getirmiştir: "İşte bu ve benzeri rivâyetler, İsrâ gecesi Hz. Peygamber'in başından şakkı sadr denilen bir çeşit kalp ameliyatı hâdisesinin geçmiş olduğunu açıkça beyân etmektedir."⁵⁵

Görüldüğü üzere bu akademisyenimiz mezkûr olayın maddi olduğunu iddia ederek bunu "bir çeşit kalp ameliyatına" benzetecek kadar ileri girmiştir. Böylesi bir ilmî(!) tespitin yanı sıra, mezkûr hadiseye dair rivayetler arasında birtakım çelişkilerin bulunduğunu dile getiren Kadı İyâz gibi klasik ulemayı eleştirmeye kalkması bize göre haklı bir temele dayanmamaktadır.⁵⁶ Rivayetlerin sahîh olduğu ön kabulünden hareketle dile getirilen bu görüşlere göre, Hz. Peygamber'in dört kez böyle bir ameliyat geçirmiş olması gerekmektedir. Aslında ne derece basit bir yorum üzerinde durduğumun farkındayım. Ancak bu görüş veya eleştirilerin akademik eserlere kadar girmiş olduğunu gösterebilmek ve makalemize konu olan şakkı sadr hadisesi gibi pek çok mitolojik anlatıların ne derece risaletin bir parçası haline getirildiğini gözler önüne serebilmek adına bunlara yer verme gereği duyduğumu ifade etmek istiyorum.

Şakkı sadr hadisesinin manevi olduğunu söyleyenler ise bunun bir nevi manevi arınma olduğunu iddia etmişler ve bu hadiseyi genelde İnşirâh suresiyle ilişkilendirmişlerdir.⁵⁷ Bu niteleme özellikle müfessirler arasında yaygın bir şekilde dillendirilmiş ve İnşirâh suresiyle ilişkilendirilmiştir. Klasik tefsir kitaplarının birçoğunda bu ilişkilendirmeye dair açıklamaları ilgili sûrenin yer aldığı bölümde görmek mümkündür. Örneğin İbn Kesîr bu sûrenin tefsiriyle ilgili açıklamalarda bulunurken yukarıda nakledilen Ebû Zerr el-Gîfârî'ye ait rivayeti aktarır ve mezkûr olayı Hz. Peygamber'in yaşadığı sıkıntıların giderilmesi bağlamında şerhi sadr olarak yorumlar.⁵⁸ Benzer yorumları değişik tefsir kaynaklarında da

⁵⁴ İbn Ebî Şeybe, XIV, 294 (no: 37712); İbn Hanbel, Müsned, XIX, 251 (no: 12221).

⁵⁵ Bekir Tatlı, *Âyet ve Hadiselerde İsrâ ve Mi'râc Olayı*, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana 2008, 55.

⁵⁶ Tatlı, 55.

⁵⁷ İbn Dihye el-Kelbî, 65-66.

⁵⁸ İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azim*, VIII, 429.

görmek mümkündür. Haddizatında bu hadisenin *şerhi sadr* olduğuna dair rivayetler hadîs koleksiyonlarında da bulunmaktadır.⁵⁹

İlginç olanı ise her iki görüşü kabul edenlerin rivayetlerin tamamını dikkate almaksızın yorum yapmış olmalarıdır. Bu nedenle birbirini aratmayacak türden çelişkilere düşmekten kendilerini alamamışlardır. Öncelikli olarak şunu belirtelim ki, şayet rivayetleri irdelemeksizin mutlak doğru tezinden hareket edilirse, yapılacak açıklamaların meseleyi aydınlatmayacağı ve kendi içerisinde yeni çelişkiler oluşturacağı muhakkaktır. Bunun yanı sıra rivayetleri mutlak doğru kabul eden bir zaviyeden bakılınca iki farklı rivayetten birisi tercih edilirse, diğer anlatılar doğrudan reddedilmiş olacaktır. Zira özellikle hadîs koleksiyonları arasındaki her iki görüşü destekleyecek muhtevada bir dizi rivayetler bulunmaktadır. Bu durumda hadîs rivayetleri mutlak doğru veya sahîh kabul edilirse, bir görüşü benimseyenler doğal olarak diğer görüşü destekleyen rivayetleri reddetmiş duruma düşerler. Üstelik mezkûr konuyla ilgili rivayetler hem kendi içlerinde hem de birbirinden farklı olarak bu derece açık çelişkiler oluştururlarken hâlâ bu hadiseye dair rivayetlerin gerçek olduğu iddiaları, acaba nasıl izah edilebilir? Bütün bunların yanı sıra onca çelişkiye rağmen bu olay akademik çalışmalarda hâlâ mucize olarak yorumlanabilmiş ve siyerin en önemli olayları arasında gösterilebilmiştir.⁶⁰

Şakkı sadr hadisesinin manevi olarak gerçekleştiğini anlatmaya çalışan İbn Kesîr'in referans gösterdiği Ebû Zerr isnadlı rivayet, yukarıda da işaret edildiği üzere, nübüvvet konusunda ilk tanık olduğu şeyin ne olduğu sorusunun sorulması üzerine Hz. Muhammed'in on yaşlarındayken böyle bir hadiseyi yaşadığıyla alakalı bir iddiadır. Bu durumda mezkûr rivayetin *şerhi sadr* olarak yorumlanması mümkün değildir. Zira İnşirâh suresi tebliğin başlamasından sonra müşriklerin yoğun baskısı ve sataşmaları karşısında hayli sıkıntılı bir süreç yaşayan Hz. Peygamber'i teselli etmeye yönelik mesajlar içermektedir.⁶¹ Diğer bir deyişle *şerhi sadr* olması için bu sûrenin risalet öncesinde nâzil olması gerekir. Böyle bir ihtimal söz konusu edilemeyeceği gibi, Kur'ân risalet öncesinde Hz. Muhammed'in ileride peygamber olacağına dair hiçbir açıklamada bulunmaz. Dahası risaletle ilişkilendirilerek anlatılan birçok mitolojik tasvirleri de onaylamaz. Bu durumda mezkûr olayın risaletten sonra gerçekten yaşanmış olması gerekir. Ancak yukarıda da işaret edildiği üzere bu hadise risalet öncesine ait bir anlatı olup risalet sonrasıyla hiçbir ilgisi yoktur. Var olduğu sanılan ilişki ise yukarıda da izah edildiği üzere iki farklı zaman ve muhtevadaki olaylarla ilgili rivayetlerin birbirine karıştırılıp tek bir rivayete dönüştürülmesinden başka bir şey değildir. Dolayısıyla *şakkı sadr* hadisesinin *şerhi sadr* olması mümkün değildir. Üstelik İnşirâh suresiyle ilişkilendirilen rivayetteki iddiaya göre, Hz. Muhammed bu hadiseyi yaklaşık olarak on yaşlarındayken yaşamıştır. Netice itiba-

⁵⁹ Buhârî, "Tefsir", 94.

⁶⁰ Şulul, 110.

⁶¹ En'âm, 125; 11. Hüd, 12.

riyla mezkûr olayı *şerhi sadr* olarak yorumlamak mümkün değildir. Buna rağmen kimi akademik çalışmalarda bu hadise manevi arınma veya peygamberliğe hazırlanış süreci olarak yorumlanabilmiştir. Örneğin bir makalede yazar, bu hadiseye ilişkin iddialardaki çelişiklere işaret etmekle birlikte, risalet öncesindeyken Hz. Muhammed'in başından geçtiği iddia edilen mezkûr olayı bir nevi onun peygamberliğe hazırlanış süreci olarak yorumlamıştır.⁶²

Şunu da belirtelim ki, İnşirâh sûresinde maddi olarak Hz. Peygamber'in göğsünün yarılması değil, içindeki sıkıntının giderilmesine yönelik mecazi bir anlatım söz konusudur.⁶³ Şakkı sadr hadisesinin *şerhi sadr* olduğunu savunanlar İnşirâh sûresindeki âyetin yanı sıra, göğsün genişlemesi, ferahlaması veya çekilen sıkıntının giderilmesi bağlamında kullanılan benzer âyetleri⁶⁴ referans göstererek mezkûr olayın manevi arınma olduğunu dile getirmişlerdir.⁶⁵ Oysa gerek İnşirâh sûresi, gerekse söz konusu âyetlerden hareketle risalet öncesindeyken Hz. Peygamber'in iddia edildiği gibi bir manevi arınmadan geçtiğini söylemek bize göre mümkün değildir. Aksi bir iddia âyetlerde yer almamasına rağmen risalet öncesindeyken onun ileride peygamber olacağına âyetlerle desteklendiği gibi mesnetsiz bir yoruma kapı aralar.

Klasik rivayetlerde *şakkı sadr* hadisesi İnşirâh sûresiyle ilişkilendirilip *şerhi sadr* olarak yorumlanınca, bu yorum biçimi birçok âlim tarafından kabul görmüş ve günümüze kadar böyle bir anlayış gelişmiştir. Örneğin Hz. Peygamber dönemiyle ilgili kaleme alınan hacimli bir kronolojik çalışmada yazar, bu hadisenin gerçekleştiği iddia edilen farklı zaman dilimlerine ait rivayetlere hiç değinmediği gibi, İnşirâh sûresinin birinci ayetinin çocukluk dönemi ile mi'râc hadisesi öncesinde gerçekleştiği iddia edilen *şakkı sadr* olayına işaret ettiğini söylemiştir.⁶⁶ Oysa kronolojik bir çalışmada dört ayrı döneme ait rivayetlerden sadece ikisi dikkate alınıp, diğerlerinin zamanlarının dikkate alınmaması ciddi bir eksiklik olduğu gibi, birisi risalet öncesine birisi de risalet sonrasına ait olarak anlatılan bu iki rivayeti "Biz *senin göğsünü (yüreğini) ferahlatmadık mı?*"⁶⁷ ayetine sabitlemek kolaycı yola kaçıp geçmişin yanlışlarını dillendirmekten başka bir anlam ifade etmez. Aynı yanlışın Yaşaroğlu tarafından yazılan "İnşirâh Sûresi" madde-sinde de tekrar edildiğini görüyoruz.⁶⁸ Oysa her iki rivayetin ait olduğu dönemler arasında yaklaşık olarak elli yıllık bir zaman aralığı söz konusudur. Dolayısıyla bir ayeti bu derece farklı zaman aralığına sahip iki rivayetle ilişkilendirmek bizce geçmişin yanlışlarını tekrardan öte hiçbir yarar sağlamaz. Kaldı ki *şakkı sadr* anlatıları risalet öncesi döneme ait rivayetler olduğundan, bunların İnşirâh

⁶² Hüseyin Certel, 'Hz. Peygamber'in Risalet Görevine Hazırlanması Çocukluk ve Gençlik Dönemi Yaşantıları', *EKEV Akademi Dergisi*, (yıl: 8, sayı: 19, Bahar 2004), 45-47.

⁶³ Elmalılı, IX, 290 vd.

⁶⁴ 6. En'âm, 125; 11. Hûd, 12; 15. Hicr, 97; 16. Nahl, 106, 127; 20. Tâhâ, 25-27; 26. Şuarâ, 13; 27. Neml, 70; 39. Zümer, 22.

⁶⁵ Erul, 42; Kâmil Yaşaroğlu, "İnşirâh Sûresi", DİA, İstanbul 2000, XXII, 345.

⁶⁶ Şulul, 110.

⁶⁷ 94. İnşirâh, 1.

⁶⁸ Yaşaroğlu, XXII, 345.

sûresiyle ilişkilendirilmesi mümkün değildir.

Hız Peygamber'in risalet öncesi hayatına ilişkin önemli bir makale kaleme alan Erul, *şakkı sadr* hadisesinin *şerhi sadr* olduğu kanaatini zikrettikten sonra, Mevlâna Şiblî'nin mezkûr olayın sadece bir kez vuku bulduğu ve bunun da mi'râc hadisesinin hemen öncesinde gerçekleştiği yönündeki kanaatine katıldığını söyler.⁶⁹ Aslında bu tercihiyle risalet öncesine ait olan farklı zaman dilimlerindeki rivayetleri de reddetmiş olmaktadır. Oysa yukarıda da işaret edildiği üzere mi'râc olayı öncesinde zikredilen *şakkı sadr* hadisesi, risalet öncesine ait olan anlatıların bu rivayete eklenmesinden başka bir şey değildir. Dolayısıyla bu hadise risalet öncesinde vuku bulmadığı gibi, risalet sonrasında da meydana gelmemiştir. Bu itibarla mezkûr olayın *şerhi sadr* olarak nitelenmesinin hiçbir inandırıcılığı yoktur. Aksi bir iddia ise sadece farklı iki rivayetin birleştirilmesi sonucu ortaya çıkan yanlış hareketle yanlış bir çıkarımda bulunmaktan başka bir anlam ifade etmez.

Şakkı sadr Hadisesinin İzah Edilebilirliği

Görüldüğü kadarıyla *şakkı sadr* hadisesine dair rivayetler, hem kendi içinde hem de diğer rivayetlerle karşılaştırıldığında birçok çelişkiler içermektedir. Kimi çağdaş çalışmalarda söz konusu çelişkiler belli bir tenkide tabi tutulmuşsa da, bunların yeterli olduğunu söylemek zordur. Örneğin bir araştırmada yazar, bu konuyla ilgili rivayetlerin tenkit edildiğine işaret etmiş, ancak ayrıca bir değerlendirme yapmaksızın bilinenlerin bir özetini sunmakla yetinmiştir.⁷⁰ Kimi çalışmalarda ise yukarıda nakledilen dört ayrı döneme ait rivayetlerin hepsi sanki aynı zaman, mekân veya olaylarla ilişkiliymiş gibi gösterilmiş ve rivayetlerin belli bir kısımdan kısa alıntılarla toplu bir özet yapılmıştır. Ardından ise bir kısım çelişkilere işaret edilmiştir.⁷¹ Her ne kadar yapılan eleştiriler ve dile getirilen çelişkilerin haklılık payı varsa da, bunlar dört ayrı zaman dilimine ait rivayetlerin her birisinin bir parçasına ilişkin görüşler değil, genel olarak dile getirilen eleştirilerden ibarettir. Ancak tek bir rivayetin eleştirisi gibi sunulduğundan yapılan tenkitler birçok noktada eksik kalmış veya farklı zaman dilimlerine ait olaylar birbirlerine karıştırıldığı gibi, rivayetlerin böyle bir yönünün olduğundan hiç söz edilmemiştir. Diğer bir ifadeyle söylemek gerekirse, yazar farklı zaman, mekân ve olaylarla ilgili rivayetleri tek bir rivayet gibi sunduğundan bunların detayına dair birçok husus ortada kalmıştır. Dolayısıyla mevcut rivayetleri birleştirip bir tek rivayet gibi sunmak meseleyi izahtan ziyade daha karmaşık hale getirmekten başka bir işe yaramamıştır.

Siyerle ilgili önemsedığımız bir çalışma yapan Sarmış, farklı zaman dilimlerine ait anlatıların varlığına dikkat çektikten sonra, küçük bir çocuğun anlatısına dayanan *şakkı sadr* hadisesine ait tasvirlerin çelişkilerle dolu olduğunu, olayın adeta maddi bir operasyon gibi telakki edilmesinin anlamsızlığına işaret

⁶⁹ Erul, 44.

⁷⁰ İbrahim Sarıçam, *Hız Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2003, 62-64.

⁷¹ Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak; Mekke Yılları*, Ankara Okulu, Ankara 2008, 54-55.

edip haklı olarak eleştirmiş ve böyle bir iddianın Hıristiyanlıktaki asli günah doktrinine kapı araladığına dikkat çekerek bu anlatıların kabul edilemez olduğunu söylemiştir.⁷² Hakikaten de üç veya dört yaşlarındaki bir çocuğun kalbinin çıkarılıp sanki içinde kir veya şeytanî vesvese varmış gibi sunulması ve adeta maddi bir operasyonla bunlardan temizlendiğinin anlatılması kabul edilebilir bir iddia değildir. Zira İslâm inancına göre insanoğlu dünyaya günahsız gelir ve belli bir akfî olgunluğa ulaştıktan sonra dünya hayatındayken yapıp-ettiklerinden sorumlu tutulacağına inanılır. Diğer bir ifadeyle söylemek gerekirse henüz akfî gelişimini tamamlayamamış bir çocuk masum kabul edilir. Bu durumda henüz üç-dört yaşlarındaki bir çocuğun kalbinin şeytanî vesvese veya kirlerle dolu olduğunu ve bunların maddi bir operasyonla temizlendiğini kabul etmek mümkün değildir. Aksi bir iddia az önce işaret edilen asli günah doktrinin yanı sıra, aynı zamanda “Her doğan çocuk fitrat üzere doğar”⁷³ hadîsine de aykırılık teşkil etmektedir. Keza bu bağlamda fitrata işaret edilen bir dizi rivayetlerle⁷⁴ de çelişmektedir. Bunun yanı sıra şayet günahların maddi bir operasyonla temizlendiğinden söz edilecekse, İslâm inancındaki tövbe kavramının anlamsızlaştığını göz ardı etmemek gerekir. Dolayısıyla bir taraftan şakkı sadr hadisesine dair anekdotların sahîh olduğunu kabul edip, bir taraftan da işaret edilen fitratla ilgili ‘hadîs’ rivayetlerini aynı bakış açısıyla değerlendirmek apaçık bir çelişkidir.

Şakkı sadr hadisesine ilişkin rivayetlerin bir kısmı veya tamamının sahîh olduğunu savunanlar olmuştur. Ancak dile getirilen görüşler veya yorumlar bu meseleyi izah etmeye yetmemiştir. Örneğin şakkı sadr maddesini yazan Ahatlı'nın iddiasına göre, bu olaya ilişkin anlatılardan özellikle Hz. Muhammed'in sü-tannede bulunduğu zaman ile mi'râc hadisesi öncesinde vuku bulduğu iddia edilen rivayetler kendi ifadesiyle söylemek gerekirse “hadis tenkidi açısından muteber kabul edilmiştir.”⁷⁵ Bu yaklaşımıyla Ahatlı, sözü edilen rivayetlerdeki tasvirlerin gerçek olduğunu kabul ederken, rivayetlerin muhtevasına yönelik hiçbir detaya girmemiştir. Oysa bu yaklaşım son derece yüzeysel kalmıştır. Zira dört ayrı döneme ait rivayetlerden ikisi hakkında böyle bir kanaat dile getirilirken, diğer iki döneme ait rivayetlerin hiç dikkate alınmamasının izahı olmalıdır. Anlaşıldığı kadarıyla klasik alimler Hz. Muhammed'in çocukluk dönemi ile mi'râc hadisesi öncesindeki yaşadığı iddia edilen rivayetleri doğru kabul edip iki kez bu olayın yaşandığını iddia ettikleri için sözü edilen rivayetler sahîh nitelenmiştir. Ancak herhangi bir tahlile tabi tutulmadan yapılan bu tür değerlendirmelerin bu olayı aydınlatmaya yetmediğini görüyoruz.

Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatını konu edinen bir araştırmada ise, yine rivayetlerin detayına girilmeksizin şakkı sadr hadisesine dair tasvirler anlatılmış ve devamında iki meleğin Hz. Peygamber'in göğsünü açtığı, kalbini yarıp kötülüklerden temizlediği ve yazarın deyimiyle “semâvi su ile yıkandığı” ve ni-

⁷² İbrahim Sarmış, *Hız. Muhammed'i Doğru Anlamak*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2009, 37, 40-44.

⁷³ Buhârî, “Kader”, 3, “Cenâiz”, 79, 92; Müslim, “Kader”, 22, 23, 24; Tirmizî, “Kader”, 5.

⁷⁴ Buhârî, “Vudu”, 75, “Ezan”, 119; Müslim, “İman”, 264, 272, “Kader”, 22; Ebû Dâvûd, “Salat”, 6.

⁷⁵ Ahatlı, XXXVIII, 309.

hayet eski haline getirildiği gibi hikâyelere ciddi anlam yüklenmiş ve bu olay Hz. Muhammed'in risalet öncesindeki hayatının en önemli kesitlerinden birisi olarak sunulmuştur.⁷⁶ Bu yorumda dile getirilen "semâvi su" tanımlaması hayli dikkat çekicidir. Oysa rivayetlerde bu su Zemzem suyu veya karla karışık su olarak zikredilmiştir. Muhtemelen bu nitelermeleri makul izah etmenin zor olduğunu gören yazar, böyle bir tanımlamada bulunmuş, ancak yaptığı yorumla yeni bir soruna kapı aralamıştır. Yazarın gerek bu hadiseye ilişkin yorumları, gerekse Hz. Muhammed'in risalet öncesi hayatına dair diğer haberlerle ilgili açıklamalarını herhangi bir tahlile tabi tutmaksızın olduğu gibi kabul etmesi, eserinin ciddiyeti veya bilimselliğine büyük bir gölge düşürdüğü gibi ne derece yanlış çalışma yaptığını da gözler önüne sermiştir. Keza eserin arka kapağında birtakım akademisyenlere ait aşırı övücü değerlendirmelere yer verilmesi de hayli dikkat çekicidir. Zira siyerle ilgili alt yapısı olmayan herhangi bir kişi böyle bir eseri okuduğu zaman, bu makaleye konu olan rivayetlerdeki çelişkilerle yüzleşince, kuşkusuz birçok soru işaretiyle karşı karşıya kalacaktır. Bu itibarla Hz. Muhammed'in hayatına dair yazılan eserlere referans olarak kullanılan rivayetlerin mutlaka belli bir kritiğinin yapılmasının elzem olduğunu, hatta vahyin verileri merkeze alınarak nüzul döneminin koşulları çerçevesinde Hz. Muhammed'in risalet hayatının tüm detaylarıyla birlikte ele alınması gerektiği kanaatimizi bu vesile ile dile getirmek istiyoruz.

Şakkı Sadr Anlatılarının Risaletle İlişkisi

Kur'an-ı Kerim Hz. Muhammed'in risalet öncesi hayatına dair son derece sınırlı bilgi verirken, özellikle ileride onun peygamber olacağına ilişkin hiçbir ipucu vermez. Hatta tam aksine '*Daha önceden sen kitap okumuyordun*'⁷⁷ âyetiyle bu bağlamda yapılacak yorumların önünü keser. Keza onun ümmiliğinden söz eden âyette⁷⁸ de benzer bir vurgu söz konusudur. Dahası onun peygamber olup-olmadığını öğrenebilmek için kendisinden birtakım mucizeler bekleyen müşriklere seslenerek onun risaletinin delili olarak okuduğu vahiylerin yeterli olduğuna vurgu yapar. Hal böyle olmakla birlikte makaleye konu olan *şakkı sadr* hadisesi gibi birtakım mitolojik hikâyelerin Hz. Peygamber'in risaletinin bir parçası haline getirilmesi hayli ilginçtir. Üstelik bu anlayışın bizzat Müslümanlar tarafından benimsenmesi anlaşılabilir gibi değildir. Adeta Hz. Muhammed'in risaletinin delil olarak Kur'an-ı Kerim yetmiyormuş gibi, Müslümanlar sanki âyetlere inat bu tür hikâyelerden medet umar duruma düşmüşler ve bunları Hz. Peygamber'in nübüvvetinin bir parçası haline getirmişlerdir. Hâlbuki Kur'an Hz. Peygamber'in nübüvvetinin delili olarak mucize bekleyen müşriklere şöyle seslenmektedir:

Müşrikler, 'Muhammed'e Rabb'inden mucizeler indirilmesi/verilmesi ge-

⁷⁶ Casim Avcı, *Muhammedü'l-Emîn; Hz. Muhammed'in Peygamberlik Öncesi Hayatı*, hayykitap, İstanbul 2008, 85-86.

⁷⁷ 29. Ankebût, 48.

⁷⁸ 62. Cuma, 2.

rekmez miydi? diyorlar. Onlara de ki, ‘mucize vermek Allah’ın elindedir, ben sadece sizi uyaran bir elçiyim.’⁷⁹ Kendilerine okuduğun Kitabı (Kur’ân) sana göndermiş olmamız onlara yetmiyor mu?...⁸⁰ Müşrikler, ‘Muhammed Rabb’inden bir mucize getirip gösterseydi ya’ diyorlar. Peki, geçmiş kavimlerin mucize isteklerini ve o mucizeleri yalanlayınca nasıl helâk edildiklerini anlatan Kur’ân gelmedi mi onlara?’⁸¹

Âyetlerde risalet öncesindeyken Hz. Peygamber’in nübüvvetine yönelik hiçbir işaretin olmadığına dikkat çekilmesi, aynı zamanda şakkı sadr hadisesi gibi birtakım mistik veya mitolojik hikâyelerin onun risaletinin delili olamayacağını, hatta onun risaletiyle ilişkilendirilemeyeceğinin Kur’ânî referanslarıdır. Kur’ân sadece okuduğu vahiyleri Hz. Peygamber’in risaletinin delili olarak yeterli görüp bir başka mucizeye gerek olmadığını vurgularken, şakkı sadr hadisesi gibi hikâyelere büyük anlamlar yüklenip bunların risaletin bir parçası haline getirilmesi vahyin karşısında bir müslümana ne kazandırır? Adeta vahyin tanıklığı yetmiyormuş gibi, Müslümanlar onun risaletinin delili olarak bu tür gizemli hikâyelerden medet umma yoluna gitmişlerdir. Oysa bu anlayış, vahyin bağlayıcılığını bile tartışmalı konuma sokar ki, bir Müslüman için bunun kabullenilmesi mümkün değildir. Âyetlerde risalet öncesindeyken onun ileride peygamber olacağına hiçbir işareti yokken, bu rivayetleri risaletin bir parçası haline getirmek, bize göre vahyin hakikatine aykırıdır.

Bütün bunların yanı sıra ne Hz. Muhammed’in kendisi, ne de müşrik Araplar risalet öncesindeyken onun ileride peygamber olacağı gibi bir beklenti içerisindediler.⁸² Hatta tebliğe başladığı zaman müşrikler peygamberliği ona yakıştıramadıkları için çeşitli eleştiriler yöneltmişler ve onu tahkir etmişlerdir. Keza Hz. Peygamber de onlara şakkı sadr hadisesi gibi olayları yaşadığını iddia ederek risaletini anlatmamıştır. Netice itibarıyla Kur’ân müşriklerin mucize beklentisi veya risaletinin ispatı için bir başka delile ihtiyaç olmadığını vurgulayarak bu hususa nokta koymuştur. Ne ki, Müslümanların ekseriyeti yaklaşık bir yüz yıl sonra ortaya çıkan veya üretilen sözünü ettiğimiz türdeki mitolojik anlatıları onun risaletinin bir parçası haline getirmişlerdir. Oysa şakkı sadr hadisesine dair tasvirleri Hz. Muhammed’in risaletinin delillerinden birisi olarak görmek, vahyin verilerine göre mümkün değildir.

Bilindiği üzere Kur’ân-ı Kerîm Hz. Muhammed’in risalet öncesi hayatına dair sadece Duhâ suresinde sınırlı bir bilgi verir. Buradaki açıklamalarda Hz. Peygamber’in risalet öncesi hayatı kast edilerek geleceğinin geçmişinden daha iyi olacağına,⁸³ geçmişte yetim olup Rabb’inin ona sahip çıktığına,⁸⁴ arayış içe-

⁷⁹ 29. Ankebût, 50.

⁸⁰ 29. Ankebût, 51.

⁸¹ 20. Tâhâ, 133.

⁸² 17. İsrâ, 90-93; 25. Furkân, 7-8.

⁸³ 93. Duhâ, 4.

⁸⁴ 93. Duhâ, 6.

risindeyken⁸⁵ kendisine vahiyle doğru yolun gösterildiğine,⁸⁶ fakir ve muhtaç olup ihtiyaçlarının giderildiğine⁸⁷ dair hususlara işaret edilir. Aslında bu açıklamalar fetret-i vahiy döneminde Hz. Peygamber'in terk edilmişlik korkusu yaşadığı sırada kendisini teselliye yönelik mesajlardır. Bunlara ilave olarak zorlama bir yorum olsa da vahye muhatap kılınarak şan ve şerefine yüceltildiğine⁸⁸ işaret edilmesi de bu kabil bir haber olarak değerlendirilebilir. Sözü edilen açıklamaların haricinde, Kur'an Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatına dair hiçbir detaydan bahsetmez.

Şu halde *şakkı sadr* hadisesi gibi anlatıları onun nübüvvetinin delili olarak görmek/göstermek, vahyin hakikati karşısında bir anlam ifade edebilir mi? Bize göre aksi bir iddia âyetleri rivayetlere kurban etmekten başka bir anlama gelmez. Üstelik göğüs yarılması hadisesine ait tasvirlerin hiçbirisi vahyin hakikatıyla örtüşmez. Dikkat edilirse Hz. Muhammed'in risalet öncesi hayatına ilişkin bilinenler, sadece rivayetlerden ibaret olup oldukça genel haberlerden müteşekkildir ve birçoğunda sayılamayacak kadar çok çelişkiler içeren tasvirler bulunmaktadır.⁸⁹

Şakkı sadr hadisesine ait rivayetlerin yanı sıra, sırtında nübüvvet mührünün bulunduğu iddiaları, bir bulutun onu gölgelediği veya Rahip Bahira'nın onun peygamberliğini haber verdiği anlatıları, doğumu sırasında meydana geldiği iddia edilen birtakım olağanüstü olaylar, risalete yakın dönemde Hz. Muhammed'e yalnızlığın sevdirmesi, sık sık kuytu yerlere gitmesi ve o sırada yol boylarındaki ağaç veya taşların sesli olarak onu selamlaması iddiaları, gördüğü rüyaların aynısının ertesi gün karşısına çıktığı türdeki rivayetler, *irhasat* veya *tebşirat* türünden hadiseler olarak nitelenmiş ve onun ileride peygamber olacağına delilleri arasında gösterilmiştir. Hâlbuki vahyin tanıklığı karşısında bu iddialar asla onun risaletinin delili olarak yorumlanamazlar. Bu tür rivayetleri nakleden Taberî, her ne kadar Yüce Allah'ın 'seçkin ve saygın kul yapmak istediği kişilere lütuf ve kereminden bu tür ihسانlarda bulunduğunu' söyleyerek *şakkı sadr* hadisesi dahil olmak üzere sözü edilen türdeki rivayetlere meşruluk kazandırmaya çalışmışsa da,⁹⁰ aslında bu açıklamanın vahyin karşısında hiçbir anlam ifade etmediği hususu çok açıktır. Yine onun iddiasına göre vahiy gelmeden üç gün önce Hz. Peygamber, melek İsrâfil'le birlikte yaşamış, ancak kendisini göremeyip sadece sesini duymuştur. Daha sonradan da Cebrail ona vahiy getirmiştir.⁹¹ Kimi rivayetlerde ise vahiyle ilk tanıştıktan sonra bir müddet vahiy gelmeyince (fetret-i vahiy) yaklaşık üç yıl kadar Hz. Peygamber'in melek

⁸⁵ Bu husus âyette 'dâl' kelimesiyle ifade edilmiştir (93. Duhâ, 7).

⁸⁶ 93. Duhâ, 7.

⁸⁷ 93. Duhâ, 8.

⁸⁸ 94. İnşirâh, 4.

⁸⁹ Hz. Muhammed'in risalet öncesi hayatına dair bilinenleri derli-toplu olarak görmek için bkn. Mehmet Özdemir, 'Peygamberlik Öncesinde Bir İnsan Olarak Muhammed b. Abdillâh', *Cahiliye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed*, (Sempozyum, Tebliğ ve Müzakereler, 13-15 Nisan 2007, Konya), Fecr Yayınevi, Ankara 2007, 109 vd.

⁹⁰ Taberî, *Târîh*, II, 204.

⁹¹ Taberî, *Târîh*, II, 251, 254.

İsrafil tarafından risalete hazırlandığı iddiaları dillendirilmiştir.⁹² Halbuki fetret-i vahyin üç yıl kadar sürdüğü iddiaları da tartışmalıdır.

Bilindiği üzere İslâm'ın geldiği dönem öncesinde Arabistan'da peygamber gönderileceğine dair Mesihçi bir beklentinin varlığından söz edilir.⁹³ Örneğin bilge bir kişi olarak nitelenen Zeyd b. Nufeyl'in beklenen nebînin Mekke'de doğacağını ve İsmail oğullarından (Araplar) çıkacağını, isminin Ahmed olacağını, sırtında peygamberlik mührünün bulunacağını, kavminin onu yurdundan çıkaracağını ve Yesrib'e⁹⁴ (Medine) hicret edeceğini haber verdiğine dair rivayetler nakledilerek adeta adrese teslim peygamber portresi çizilerek, sadece Hz. Peygamber'in adı zikredilmez. Üstelik Zeyd b. Nufeyl'in kimi Yahudi, Hıristiyan ve Mecusi din adamlarıyla da konuştuğu ve beklenen nebînin vasıflarını onlara anlattığı, hepsinin de bu nebînin Mekke'den çıkacağını kabul ettikleri gibi bir dizi asılsız haberler nakledilir. Bir rivayete göre ise Zeyd b. Nufeyl, Hz. Muhammed'e selam bile göndermiştir. Bu nedenle Hz. Peygamber'in de onun hakkında güzel sözler söylediği ve kendisinin Cennet'e gireceğini haber verdiği gibi akıl almaz haberlerden bahsedilmiştir.⁹⁵

Dikkat edilirse vahiyle ilk tanıştıktan sonra Varaka b. Nevfel'in Hz. Muhammed'in nübüvvetle görevlendirildiğini haber verdiği iddialarında da benzer tasvirler anlatılır. Örneğin Varaka'nın Hz. Muhammed'e peygamber olacağını haber verdiği ve 'kavmin seni yurdundan çıkaracağı zamana kadar keşke yaşayabilsem ve sana tabi olabilseydim' gibi ileriye yönelik temennide bulunduğu haberleri nakledilmiştir.⁹⁶ Bu tür iddialara karşı sadece hatırlatmak istediğimiz husus şudur: Madem Hz. Peygamber'in nübüvvetinin bunca delili vardı, bunlara tanık olan müşrikler veya *ehl-i kitab* acaba niçin ona toptan iman etmemiştir? Ya da Kur'ân-ı Kerîm onun risaletinin delili olarak sadece okuduğu vahiyleri yeterli görürken ve özellikle risalet öncesi hayatıyla ilgili anlatılan hikâyeleri, hâlâ onun risaletinin delili olarak kabul etmek Hz. Peygamber'in nübüvveti açısından ne önem ifade eder?

Şimdiye kadar anlatılanlara bakıldığında *şakkı sadr* hadisesini ne maddi bir operasyon ne de manevi bir arınma (şerhi sadr) olarak görüp İnşirâh suresiyle ilişkilendirmek mümkün gözükmemektedir. Her ne kadar kimi araştırmalarda olayın maddi veya ruhani olduğuna dair birtakım görüşler dillendirilmişse de, her iki yorum biçiminin de hiçbir tutarlılığı yoktur. Çünkü bizzat olayın kendisi hayalidir. Bize göre bu anlatılar kadim İran, Yahudi ve Hıristiyanlık kültüründe var olan kimi mistik veya mitolojik hikâyelerden esinlenilerek üretilen ve aynı

⁹² Taberî, *Târîh*, II, 251.

⁹³ Taberî, *Târîh*, II, 207.

⁹⁴ Bir rivayette ise kurban edilen bir putun etrafında toplanıp hisselerini almak üzere bekleyenlerin gâipten bir ses duydukları ve bu seste, Mekke'li peygamber Ahmed'in Yesrib'e sürüleceğine dair sözler işittiklerine dair haberlerden bahsedilir. Ayrıca sesin hemen ardından Hz. Peygamber'in oraya geldiği ve bu nedenle topluluğun şaşkına döndüğü gibi anekdotlar anlatılır. Taberî, *Târîh*, II, 205.

⁹⁵ Taberî, *Târîh*, II, 204.

⁹⁶ Taberî, *Târîh*, II, 206, 207.

zamanda Araplar arasında bilinen kimi rüya anlatıları ile zenginleştirilip Hz. Peygamber'e uyarlanan hikâyelerden başka bir şey değildir. Bu nedenle mezkûr olaya dair rivayetlere bu derece anlam yükleyerek bir dizi yorum yapmak beyhude gayretten başka bir şey değildir. Dolayısıyla hem risalet öncesindeki, hem de risalet sonrasındaki *şakkı sadr* olayına dair anlatıların tamamı, ne Kur'ân ne Hz. Peygamber'in risaleti ne de beşeri gerçekle izah edilebilir durumdadır. Dahası bazı alimlerin sandığı gibi,⁹⁷ bu anlatıların mi'râc olayına dair rivayetlerle de hiçbir ilgisi yoktur. Var olduğu sanılan ilişki ise rivayetlerin birbirine karıştırılmış olduğu gerçeğinin fark edilmemesi gibi basit bir nedene dayanmaktadır.

Sonuç

Dört farklı dönemde *şakkı sadr* hadisesinin vuku bulduğuna dair rivayetlerden, üçü risalet öncesinde yaşanmış olay olarak sunulurken birisi risalet sonrasında meydana gelmiş hadise olarak anlatılır. Genel olarak çocukluk dönemi ile risalet sonrasında gerçekleştiği iddia edilen rivayetler dikkate alınarak mezkûr olayın iki kez vuku bulduğundan bahsedilmiş, ancak diğer iki farklı döneme ait rivayetler dikkate alınmamıştır.

Bizim tespitlerimize göre dört farklı döneme ait rivayet aktarılsa da, aslında bunların hepsi ilk rivayetteki tasvirlerin bir kısmının tekrarı veya biraz daha zenginleştirilmiş şeklidir. Ancak farklı dönemlerde meydana gelmiş gibi gösterilmişlerdir. Özellikle risalet sonrasına ait rivayet mi'râc hadisesine dair anlatılarla karıştırılıp birleştirildiği için ve bu durum fark edilemediğinden sanki risalet sonrasında da böyle bir hadise yaşanmış gibi ilginç yorumlar yapılmıştır.

Geleneksel yorumlarda bir kısım ulema *şakkı sadr* hadisesinin maddi olduğunu, bir kısmı ise manevi olduğunu savunmuştur. Olayın maddi olduğunu söyleyenler Hz. Peygamber'in göğsündeki dikiş izlerinin bile görüldüğü türündeki rivayetleri referans gösterirlerken, manevi olduğu söyleyenler ise konuyu İnşirâh suresiyle ilişkilendirmişler ve bunun bir ruhani arınma olduğunu savunmuşlardır. Ancak bu iddialar dillendirilirken ne olaya ilişkin maddi tasvirlerdeki çelişkiler ne de İnşirâh sûresiyle ilişkilendirilmenin yanlışlığı göz önünde bulundurulmuştur. Hâlbuki konuyla ilgili rivayetlerin hiçbirisini vahiyle irtibatlandırmak mümkün değildir.

Bize göre *şakkı sadr* hadisesi ne ruhani ne de maddi olarak gerçekleşmiştir. Diğer bir ifadeyle söylemek gerekirse böyle bir olay hiç meydana gelmemiştir. Konuyla ilgili rivayetler rüya anlatısına ait tasvirlerin giderek zenginleştirilmesi ve fazlaca anlam yüklenmesiyle birlikte adeta böyle bir hadisenin gerçekte yaşanmış gibi sunulmasından başka bir şey değildir. Böyle bir algının veya kurgunun ortaya çıkmasında Arap kültüründe var olan benzer rüya anlatılarının yanı sıra Müslümanlar tarafından devralınan kadim İnan ve Yahudi kültüründeki

⁹⁷ es-Suyûtî, *eİsra' ve'l-mi'râc*, thk. Muhammed Abdülhakim Kâdî, Dârü'l-Hadis, Kahire 1989, 65-68; Elmalılı, IX, 292.

birtakım mistik veya mitolojik hikâyelerin de rolü olmuştur. Nitekim sözü edilen kültürlerde benzer tasvirlere rastlanmaktadır. Kaldı ki, bizzat Hz. Peygamber'in eşi Hz. Hatice'nin de böyle bir rüya gördüğünü anlattığına dair rivayetler nakledilmiştir. Dolayısıyla bu hadiseye dair anlatılar tamamen hayalidir. Bu itibarla *şakkı sadr* hadisesine dair mitolojik anlatıları, Hz. Muhammed'in risaletiyle ilişkilendirmek ve bunları onun nübüvvetinin bir parçası gibi görmek her şeyden öte vahyin mesajını göz ardı etmek veya bize göre yok saymaktan başka bir şey değildir. Dolayısıyla bu hadiseyi Hz. Peygamber'in risaletinin delili, hatta bu bağlamda bir mucizesi olarak görmek ne ilmî ciddiyetle, ne vahyin gerçekleriyle ne de tarihsel gerçeklerle örtüşmektedir. Böyle bir yaklaşım sadece geçmişteki yanlış yorumlarının peşine takılıp kolaycılığa kaçarak aynı yanlışları dillendirmekten başka bir anlam ifade etmez.

Kaynaklar:

- » Abdurrezzâk, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-âzîm*, thk. A. Emîn Kal'âcî, Beyrut 1991.
- » Abdurrezzâk, *el-Musannef*, nşr. Habîburrahmân el-Azâmî, Beyrut 1970.
- » Ahatlı, Erdinç, '*Şakkı sadr*', DİA, XXXVIII, İstanbul 2010.
- » Avcı, Casim, Muhammedü'l-Emîn; Hz. Muhammed'in Peygamberlik Öncesi Hayatı, haykîtap, İstanbul 2008.
- » Aydar, Hidayet, 'Hz. Muhammed'in Bazı Rüyaları ve Yaptığı Rüya Yorumlarından Örnekler', *EKEV Akademi Dergisi*, (yıl: 9, sayı: 25 Güz-2005).
- » Aydemir, Abdullah, *Tefsirde İsrailiyyat*, Beyan Yay., İstanbul 1992.
- » Azimli, Mehmet, Siyeri Farklı Okumak; Mekke Yılları, Ankara Okulu, Ankara 2008.
- » Balcı, İsrâfil, *İsrâ ve Mi'râc Gerçeği*, Ankara Okulu yay., Ankara 2012.
- » el-Beğâvî, *Tefsîru'l-Beğâvî; Me'alimu't-tenzîl*, thk. M. Abdullah ve diğl., Dâru Taybe, Riyad h. 1411.
- » el-Bezzâr, *Müsnedü'l-Bezzâr*, thk. Mahfûzurrahmân Zenullah, el-Mektebetu'l-ulûm ve'l-hikem, Medine 1992.
- » el-Buhârî, *es-Sahîh*, İstanbul 1992.
- » Certel, Hüseyin, 'Hz. Peygamber'in Risalet Görevine Hazırlanması Çocukluk ve Gençlik Dönemi Yaşantıları', *EKEV Akademi Dergisi*, (yıl: 8, sayı: 19, Bahar 2004).
- » ed-Dârimî, *es-Sünen*, İstanbul 1992.
- » Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, İstanbul 1992.
- » Efendioğlu, Mehmet, 'Müdreç', DİA, XXXI, İstanbul 2006.
- » Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad., İsmail Karaçam ve diğl., Feza Gazetecilik A. Ş., İstanbul, t.y.
- » Erul, Bünyamin, 'Hz. Muhammed'in Risalet Öncesi hayatına Farklı Bir Yaklaşım', *Diyanet İlmî Dergi; Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s) Özel Sayı*, Ankara 2003.
- » el-Fâkihî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk el-Abbâs, *Ahbârü Mekke fî kadîmi'd-dehr ve hadîsîh*, thk. Abdülmelik Abdullah Dehîş, Beyrut 1414.
- » Gatalar, Zerdüş'tün Öz Şiiri, Avestanın Manzum, Lirik Parçaları, çev. Ali Nihad Tarlan. Suhûlet Matbaası, İstanbul 1935.
- » Güzel, Yüksel, *Şakkı's-Sadr Rivayetinin Tahlili (Hz. Peygamber'in Göğsünün Yarılması)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara 2007.
- » Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İrfan Yayınları, İstanbul 1993.
- » Heysemî, *Mecmuu'z-zevâid ve menbau'l-fevâid*, thk. Abdullah Muhammed ed-Dervîş, Dâru'l-fikr, 1994.
- » İbn Abdilberr, *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*, nşr. Ali Muhammed Becavî, Kahire, t.y.
- » İbn Dihye el-Kelbî, *el-İbtihâc fî ehâdisi'l-mi'râc*, thk. Rifat Fevzi Abdülmüttalib, Mektebetü'l-Hancı, Kahire 1996/1417.
- » İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef li İbn Ebî Şeybe*, thk., Muhammed Avvâme, Müessesetu Ulûmu'l-Kur'ân, Beyrut 2006/1426.
- » İbn Hacer el- Askalânî, (852/1449), *Fethu'l-bârî bî şerhi sahihi'l-Buhârî*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut 1379.
- » İbn Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb Arnaûd ve diğl., Müessesetu risale, 1999.

- » İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebevîyye*, thk. Mustafa Sakkâ ve diğl., Beyrût, t.y.
- » İbn İshâk, *Sîretu İbn İshâk*, thk. Muhammed Hamidullah, Konya 1981/1401.
- » İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, 1. Baskı 1997.
- » İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-azîm*, thk. Sâmi b. Muhammed Sellâme, Dâru Taybe, 1999. İbn Kesîr, *Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsîri*, çev. Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner, Çağrı y.y., İstanbul 1991.
- » Moğlatay b. Kılıç b. Abdillâh el-Bekcerî el-Mısırî (762h), *es-Zehru'l-Bâsim fî Siyeri Ebî'l-Kâsim*, thk. Ahsen Ahmed Abduşşekûr, Dâru's-selâm, Kahire 2012/1433.
- » Muhammed Gazâlî, *Fikhu's-sîre; Resulullah'ın Hayatı*, Risale, İstanbul 2008.
- » Müslim, *es-Sahîh*, İstanbul 1992.
- » Özdemir, Mehmet, 'Peygamberlik Öncesinde Bir İnsan Olarak Muhammed b. Abdillâh', *Cahiliye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed*, (Sempozyum, Tebliğ ve Müzakereler, 13-15 Nisan 2007, Konya), Fecr Yayınevi, Ankara 2007.
- » Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2003.
- » Sarmış, İbrahim, *Hz. Muhammed'i Doğru Anlamak*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2009.
- » es-Suyûtî, Celâleddin, *ed-Dürri'l-mensûr fî tefsîri'l-me'sûr*, thk. Abdullâh b. Abdulmuhsin, Kahire 2003.
- » es-Suyûtî, Celâleddin, *el-İsra' ve'l-mî'râc*, thk. Muhammed Abdülhakim Kâdî, Dârü'l-Hadis, Kahire 1989.
- » Şulul, Kasım, *Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul 2008.
- » et-Taberî, Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk, Beyrut, t.y.
- » et-Tatlı, Bekir, *Âyet ve Hadiselerde İsrâ ve Mî'râc Olayı*, Çukurova Üniv. Basımevi, Adana 2008.
- » Tayâlisî, Süleyman b. Dâvud el-Cârud, *Müşnedü Ebî Dâvud et-Tayâlisî*, thk. Muhammed b. Abdulmuhsin, Hicruttıbae ve'n-neşr, Birinci baskı, Basım yeri yok 1419/1999.
- » Yaşaroğlu, Kâmil, "İnşirâh Sûresi", DİA, XXII, İstanbul 2000.
- » Yücel, Ahmet, *Hadis Usulü*, İfav, İstanbul 2012.